

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ОҚУ-АҒАРТУ МИНИСТРЛІГІ

«ӨРКЕН» БАЛАЛАРДЫҢ ӘЛ-АУҚАТЫН АРТТЫРУ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ ИНСТИТУТЫ»
КОММЕРЦИЯЛЫҚ ЕМЕС АКЦИОНЕРЛІК ҚОҒАМЫ

Білім беру ұйымдарында
психологиялық-педагогикалық
сүйемелдеуге біртұтас тәсілдерді
енгізу бойынша
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР

Мазмұны

АННОТАЦИЯ	
КІРІСПЕ	1
1-ТАРАУ. ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОЛДАУ ҚЫЗМЕТІНІҢ (ППҚҚ) ҚЫЗМЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУ	3
1.1 Нормативтік-құқықтық база және ұғымдық аппарат	3
1.2 ППҚҚ ұғымы, мақсаттары және қызмет қағидаттары	5
1.3 ППҚҚ құрылымдық құрамы және жауапкершілік аймақтарын ажырату.....	11
1.4 ППҚҚ қызметін ұйымдастыру деңгейлері.....	13
1.5 ППҚҚ мамандары жұмысының бес бағыты	18
1.6 ППҚҚ қызметін құжаттамалық қамтамасыз ету	20
2-ТАРАУ. ППҚҚ ЖҰМЫС АЛГОРИТМДЕРІ. СҮЙЕМЕЛДЕУ, ДАҒДАРЫСТЫҚ ӘРЕКЕТ ЕТУ, ВЕДОМСТВОАРАЛЫҚ ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛ	26
2.1 Психологиялық-педагогикалық қолдаудың жалпы алгоритмі (ППҚҚ).....	26
2.2 Дағдарыстық жағдайларда әрекет ету алгоритмі	27
2.3 Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс алгоритмі	46
2.4 ППҚҚ қызметінің тиімділік критерийлері.....	47
ҚОРЫТЫНДЫ	49
ҚОСЫМШАЛАР	50

АННОТАЦИЯ

«ӨРКЕН» балалардың әл-ауқатын арттыру ұлттық ғылыми-практикалық институты» КеАҚ Ғылыми-әдістемелік кеңесі ұсынған (2026 жылғы 14 сәуірдегі №4 хаттама)

Білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің біртұтас тәсілдерін орнату бойынша әдістемелік ұсынымдар. Әдістемелік ұсынымдар. - Алматы: «Өркен» балалардың әл-ауқатын арттыру ұлттық ғылыми-практикалық институты, 2026.- 48 б.

Осы әдістемелік ұсынымдар білім беру ұйымдарына арналған және білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдаудың біртұтас тәсілдерін қалыптастыруға бағытталған. Құралда балаларды сүйемелдеудің негізгі ұғымдары мен қағидаттары, Психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің (бұдан әрі – ППҚҚ) құрылымы мен құрамы, сондай-ақ әрбір қызметкердің – басшыдан бастап **вахтерге** дейінгі рөлі ашылады. ППҚҚ жұмысының бес бағытына, сүйемелдеу деңгейлеріне, қиындықтарды анықтау және дағдарыстық жағдайларға әрекет ету алгоритмдеріне (суицидтік қауіп, буллинг, зорлық-зомбылық), сонымен бірге құжаттамалық қамтамасыз етуге ерекше назар аударылған. Құрал материалдары білім беру ортасында әр балаға атаулы, жүйелі және кәсіби тұрғыдан көмек көрсетуге бағытталған.

КІРІСПЕ

Қазіргі жағдайда білім беру ұйымдарының алдында сапалы оқытуды қамтамасыз ету ғана емес, психологиялық әл-ауқатқа, табысты әлеуметтенуге, дамуында, мінез-құлқында қиындықтары бар немесе әлеуметтік тұрғыдан осал жағдайда жүрген балалар мен жасөспірімдерді уақытылы анықтауға жағдай жасау міндеті тұр.

Тәжірибе көрсеткендей, педагог-психологтердің, әлеуметтік педагогтердің, сынып жетекшілерінің және басқа да қызметкерлердің жұмысы көбіне **жүйесіз** түрде жүзеге асырылады. Біртұтас үйлестіру жүйесінің болмауы функциялардың қайталануына, мәселе туралы ақпараттың жоғалуына, көмектің уақытылы көрсетілмеуіне әкеледі. Жекелеген жағдайларда бұл білім алушылардың өмірі мен денсаулығына қауіп төндіреді.

Аталған кемшіліктерді жою және психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуге жүйелі тәсілді қамтамасыз ету мақсатында Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрі №92 бұйрық шығарды. Бұл құжат ППҚҚ жұмысын алқалы орган ретінде ұйымдастыруға қойылатын біртұтас талаптарды белгілейді, сондай-ақ білім алушыларды, оның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері (бұдан әрі – ЕБҚ) бар адамдарды (балаларды) сүйемелдеу шеңберінде білім беру процесіне қатысушылардың өзара іс-қимыл тәртібін айқындайды.

Осы құжаттың мақсаты – №92 бұйрықпен бекітілген Қағидаларға сәйкес білім беру ұйымдарының басшылары мен педагог қызметкерлеріне ППҚҚ біртұтас жүйесін құру және оның жұмыс істеуі бойынша **тәжірибелік** құралдар әзірлеу.

Әдістемелік ұсынымдардың міндеттері:

- ППҚҚ құрылымын, құрамын, жылдық жұмыс циклін және білім беру ұйымы қызметкерлері арасында функциялардың бөлінісін сипаттау.
- ППҚҚ қызметінің бес бағытының мазмұнын ашу.
- Суицидтік мінез-құлық, буллинг және зорлық-зомбылық анықталған кездегі іс-қимыл тәртібін қоса алғанда, білім алушыларды сүйемелдеу алгоритмдерін ұсыну.
- ППҚҚ жұмысында қолданылатын құжаттардың үлгілерін ұсыну.

Осы әдістемелік ұсынымдардың материалдары білім беру ұйымының барлық санаттағы қызметкерлерінің тәжірибелік қолдануына бағытталған.

1-ТАРАУ**ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОЛДАУ
ҚЫЗМЕТІНІҢ (ППҚК) ҚЫЗМЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУ****1.1 Нормативтік-құқықтық база және негізгі ұғымдар****Нормативтік-құқықтық база**

ППҚК қызметі Қазақстан Республикасының мынадай нормативтік құқықтық актілерімен реттеледі.

1-кесте. Нормативтік-құқықтық база

<i>Құжат</i>	<i>Нені реттейді</i>
ҚР «Білім туралы» 2007 жылғы 27.07 №319-III Заңы	Білім беру процесіне қатысушылардың құқықтық мәртебесін бекітеді, психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу құқығына кепілдік береді және білім беру ұйымдарына оқыту мен тәрбиелеу үшін қауіпсіз жағдай жасау міндетін жүктейді.
«Білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметі қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2025 жылғы 29 сәуірдегі №92 бұйрығы, тірк. №3604 (бұдан әрі - №92 бұйрық)	Негізгі құжат. ППҚК қызметінің тәртібін, оның құрамын, қағида-тәртіптерін, жұмыстың бес бағытын, сүйемелдеу кезеңдерін, мамандар жүктемесінің нормативтерін, құжаттамалық қамтамасыз етуді, сондай-ақ сыртқы қызметтермен өзара іс-қимыл негіздерін айқындайды.
«Мектепке дейінгі ұйымдар, орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім беру қызметтерін көрсетуге арналған үлгілік шарт нысандарын, кәсіптік практиканы өткізуге арналған үлгілік шартты және техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін дуальды оқыту туралы үлгілік шартты бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 28 қаңтардағы №93 бұйрығы	Үлгілік шарттардың нысандарын, оның ішінде ата-аналардың (заңды өкілдердің) психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуге келісім нысанын белгілейді.

Құжат	Нені реттейді
«Мектепке дейінгі, орта білім беру ұйымдарын, сондай-ақ арнайы білім беру ұйымдарын жабдықтармен және жиһазбен жарақтандыру нормаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 22 қаңтардағы №70 бұйрығы (ҚР ӘМ-де 2016 жылғы 26.02 №13272 болып тіркелген)	Педагог-психолог, әлеуметтік педагог, логопед (арнайы педагог) кабинеттерін, сенсорлық бөлмені жабдықтауға, сондай-ақ мүмкіндігі шектеулі балалар үшін кедергісіз орта құруға қойылатын талаптарды қамтиды.
«Педагог лауазымдарының үлгілік біліктілік сипаттамаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2009 жылғы 13 шілдедегі №338 бұйрығы, тірк. №5750 (бұдан әрі - №338 бұйрық)	Педагогтердің, педагог-психологтердің, әлеуметтік педагогтердің, арнайы педагогтердің, педагог-ассистенттердің біліктілік сипаттамалары мен лауазымдық міндеттерін бекітеді. ППҚҚ-дағы жауапкершілік аймақтарын ажырату үшін пайдаланылады.
«Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту, орта, арнайы, қосымша, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдарының педагогтері жүргізуге міндетті құжаттардың тізбесін және олардың нысандарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 6 сәуірдегі №130 бұйрығы, тірк. №20317 (бұдан әрі - №130 бұйрық)	ППҚҚ мамандары үшін міндетті құжаттардың тізбесін (жұмыс жоспарлары, консультациялар журналдары, аналитикалық есептер және т.б.) бекітеді. Қызметтің құжаттамалық қамтамасыз етілуін регламенттейді.
«Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау қағидалары мен бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 қаңтардағы №4 бұйрығы, тірк. №26618 (бұдан әрі - №4 бұйрық)	Балалардың ерекше білім беру қажеттіліктерін (ЕБҚ) бағалау тәртібі мен әдістемесін айқындайды. Қиындықтарды анықтау және жеке сүйемелдеу бағдарламаларын әзірлеу кезінде қолданылады.
«Баланы жәбірлеудің (буллингтің) профилактикасы қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 21 желтоқсандағы №506 бұйрығы (ҚР ӘМ-де 2022 жылғы 21.12 №31180 болып тіркелген)	Буллинг профилактикасы қағидаларын, жәбірлеу фактілері туралы ақпаратты қабылдау тәртібін, білім беру ұйымы мен жергілікті білім беру органдарының әрекет ету алгоритмін, мектепшілік есепке қою және КТІЖК, ПО-мен өзара іс-қимыл негіздерін белгілейді.

Құжат	Нені реттейді
«Зорлық-зомбылыққа, қатыгез қарым-қатынасқа, жәбірлеуге (буллингке) ұшыраған, сондай-ақ зорлық-зомбылықтың куәгері болған кәмелетке толмағандарды анықтау және оларға көмек көрсету қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің м.а. 2026 жылғы 25 мамырдағы №136-НҚ, Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрінің 2026 жылғы 28 мамырдағы №212, Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2026 жылғы 29 мамырдағы №62, Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2026 жылғы 29 мамырдағы №386 және Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің орынбасары - Мәдениет және ақпарат министрінің 2026 жылғы 1 маусымдағы №261-НҚ бірлескен бұйрығы. Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінде 2026 жылғы 2 маусымда №38874 болып тіркелген	Қағидалар Қазақстан Республикасының «Құқық бұзушылық профилактикасы туралы» Заңының (бұдан әрі - Заң) 20-бабы 4) тармақшасына сәйкес әзірленген және зорлық-зомбылыққа, қатыгез қарым-қатынасқа, жәбірлеуге (буллингке) ұшыраған, сондай-ақ зорлық-зомбылықтың куәгері болған кәмелетке толмағандарды анықтау және оларға көмек көрсету тәртібін айқындайды.

1.2 ППҚҚ ұғымы, мақсаттары және қызмет қағидаттары

№92 бұйрық 2025 жылғы 16 мамырдан бастап қолданысқа енгізілді және типі мен түріне қарамастан барлық білім беру ұйымдары үшін міндетті.

ППҚҚ дегеніміз не

ППҚК құрамына басшының орынбасарлары, педагог-психологтер, әлеуметтік педагогтер, арнайы педагогтер, педагог-ассистенттер және педагог-кәсіби бағдар берушілер, сондай-ақ сүйемелдеу процесіне тартылған барлық педагог қызметкерлер мен техникалық персонал кіреді.

ППҚК қызметінің мақсаты – білім алушылардың оқудағы, мінез-құлықтағы, дамуындағы және әлеуметтенуіндегі қиындықтарды уақытылы анықтауға және еңсеруге, сондай-ақ олардың психологиялық әл-ауқатын, табысты оқуын, әлеуметтенуін және кәсіби өзін-өзі айқындауын сақтауға бағытталған білім беру үдерісін жүйелі сүйемелдеу.

Қызметтің негізгі міндеттері қиындықтарды ерте анықтауды, ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалауды, арнайы жағдайлар жасауды, педагогтер мен отбасыларға консультациялық көмек көрсетуді, сондай-ақ дағдарыстық жағдайлардың (суицидтік қауіп, буллинг, зорлық-зомбылық) алдын алуды қамтиды.

ППҚҚ қызметі бес бағыт бойынша жүргізіледі: диагностикалық, консультациялық, түзете-дамыту, психологиялық-педагогикалық ағарту және ұйымдастырушылық-әдістемелік.

Өз жұмысында қызмет кәсіби этика, эмпатия, тұлғаны құрметтеу, құпиялылық, кешенділік және сүйемелдеудің үздіксіздігі қағидаттарын басшылыққа алады.

ППҚҚ жұмысын білім беру ұйымы басшысының орынбасары үйлестіреді, бұл ретте барлық қызметкерлер – директордан бастап вахтер мен техникалық персоналға дейін біртұтас сүйемелдеу жүйесінде өз функционалдық міндеттерін орындайды («Сенімді дос» жобасы шеңберінде).

ППҚҚ қызметінің қағидаттары

№92 бұйрықтың 5-тармағы психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуді ұйымдастыру кезінде барлық мамандар басшылыққа алуға міндетті жеті негізгі қағидатты белгілейді. Бұл қағидаттар жұмыстың этикалық, кәсіби және ұйымдастырушылық шеңберін айқындайды: баланың жеке тұлғасын құрметтеуден және ақпараттың құпиялылығынан бастап жүйелілікке, үздіксіздікке және зиян келтіруге жол бермеуге дейін. Осы қағидаттарды сақтау ППҚҚ қызметінің заңдылығының, қауіпсіздігінің және тиімділігінің міндетті шарты болып табылады.

2-кесте. ППҚҚ қызметінің қағидаттары

№	Қағидат	Тәжірибеде нені білдіреді
1	Кәсіби этиканы сақтау	Адал әрекет ету, балалар мен олардың отбасыларын бөгде адамдармен талқыламау, біржақты көзқарасқа жол бермеу, кәсіби мінез-құлық қағидаларын сақтау.
2	Білім алушылардың тұлғасына эмпатия және құрмет	Баланың сезімдерін түсінуге тырысу, оны қандай болса, солай қабылдау, айыптамау,

		таңба тақпау, әрқайсысына қадір-қасиетпен қарау.
3	Білім алушылардың жеке, жас ерекшеліктерін және ерекше білім беру қажеттіліктерін ескеру;	Жұмысты баланың жасын, жеке қасиеттерін, күшті және әлсіз жақтарын, сондай-ақ ерекше қажеттіліктерін (бар болса) ескере отырып құру. Барлығына бірдей үлгілік әдістерді қолданбау.
4	Психологиялық және педагогикалық білімді интеграциялау, педагогикалық психология негіздерін қолдану;	Психологиялық та, педагогикалық та әдістерді қатар қолдану. Мысалы, мәселені түсініп қана қоймай, осы балаға сәйкес келетін оқыту тәсілдерін таңдау.
5	Ақпараттың құпиялылығы	Баланың және отбасының жеке мәліметтерін олардың келісімінсіз жарияламау. Ақпаратты үшінші тұлғаларға заңда көзделген жағдайларда ғана беру (мысалы, өміріне қауіп төнгенде).
6	Білім алушылардың денсаулығына, ар-намысы мен қадір-қасиетіне зиян келтіру мүмкіндігін болдырмау	Өз жұмысында баланы қорлайтын, оның психикалық немесе физикалық денсаулығына зиян келтіретін әрекеттерге жол бермеу. Қауіпсіз, мейірімді ортаны қамтамасыз ету.
7	Білім беру үдерісінде білім алушыларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің ғылымилығы, кешенділігі, жүйелілігі, кезеңділігі және үздіксіздігі	Кездейсоқ емес, жүйелі әрекет ету, тексерілген әдістерге сүйену. Жұмысты кезең-кезеңімен жоспарлау, баланы жарты жолда қалдырмау, сүйемелдеуді оқу жылы бойы үздіксіз жүргізу.

ППҚҚ екі кезеңнен тұрады

№92 бұйрықтың 14-тармағы психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуді ұйымдастырудың екі кезеңін белгілейді. **Бұл кезеңдер көмек көрсету жүйесінің бірізді жүзеге асырылу логикасын көрсетеді: үдерісті** бастапқы ұйымдастырудан жеке бағдарламаларды іске асыруға дейін.

2-кескін. Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің екі кезеңі

Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің тиімділігі ұйымдастырушылық нормалардың сақталуына тікелей байланысты: топтарды дұрыс жасақтау, сабақтардың ұзақтығы және мамандардың жүктемесі. Төменде №92 бұйрықтың 16, 17 және 21-тармақтарында белгіленген талаптар берілген.

Сабақтарды өткізу нормативтері мен шарттары

3-кескін. Сабақтарды өткізу нормативтері мен шарттары

Педагог-ассистенттің жеке сүйемелдеуін тағайындау, ұзарту және тоқтату тәртібі

Білім алушыны педагог-ассистенттің жеке сүйемелдеуі №92 бұйрықтың 14 және 21-тармақтарында бекітілген нақты рәсімге ие. 4-кескін ПМПК ұсынымдары негізінде тағайындаудан бастап сүйемелдеуді ұзартуға немесе тоқтатуға дейінгі қадамдардың реттілігін көрнекі түрде көрсетеді.

4-кескін. Жеке сүйемелдеудің нормативтері мен шарттары

§ • 14-тармақ. № 92 бұйрық

- ✓ Педагог-ассистентпен жеке сүйемелдеу ПМПК ұсынымдары негізінде жүзеге асырылады.
- ✓ ППҚК отырысының шешімімен педагог-ассистент аптасына бір рет белгіленеді.
- ✓ Педагог-ассистенттің көмегіне қажеттілік одан әрі ПМПК арқылы анықталады.

ЖҮКТЕМЕ:

Мектептегі бір арнайы педагогке ең көбі 12–14 МШБ белгіленеді.

12–14 МШБ

Педагог-ассистент өзіне бекітілген білім алушыны оның оқу жүктемесін ескере отырып сүйемелдейді (ППҚК отырысының шешімімен аптасына бір рет белгіленеді).

Маңызды: ППҚК шешімдері мен ПМПК ұсынымдары МШ білім алушыларды тиімді сүйемелдеу үшін негіз болып табылады.

Егер баланың өмірі мен денсаулығына қауіп сақталса, ал ата-аналар ПМПК-да тексеруден өтуден бас тартса, білім беру ұйымы заңнамаға сәйкес әрекет етеді – қорғаншылық және қамқоршылық органдарына, КТІЖК-ға хабарлайды.

5-кескін. Жеке сүйемелдеу алгоритмі

Педагог-ассистенттің жеке сүйемелдеуі ПМПК ұсынымдары негізінде жүзеге асырылады. Психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі отырысының шешімімен педагог-ассистент бір тоқсанға тағайындалады. Педагог-ассистенттің көмегіне одан әрі қажеттілікті ПМПК айқындайды.

Тоқсан аяқталғанға дейін 2 апта бұрын ППҚҚ отырыс өткізіп, баланың даму динамикасын қарайды.

Егер көмек әлі де қажет болса, психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі ПМПК-да қайта тексеруден өтуді бастамалайды. Қажетті құжаттар топтамасын әлеуметтік педагог дайындайды.

Ата-аналар ПМПК-ға келуге міндетті. Бас тартқан жағдайда, бас тарту фактісі тіркеледі, ал баланың өміріне қауіп төнбеген жағдайда педагог-ассистенттің сүйемелдеуі тоқтатылады.

Жеке сүйемелдеу бағдарламасы (ЖСБ) әзірленіп, бекітілгеннен кейін сабақтардың өзін дұрыс ұйымдастыру маңызды. Топтардың қалай жасақталғанына және сабақ ұзақтығының сақталуына **түзете-** дамыту жұмысының тиімділігі көп жағдайда байланысты. Төменде №92 бұйрықтың 16 және 17-тармақтарында белгіленген нормативтер берілген. Бұл ретте «бұзылыстардың ұқсастығы» бойынша бөлу балалардың диагноздары толық бірдей болуы тиіс дегенді білдірмейді. Жетекші қиындықтардың (сөйлеу, есту, танымдық сала) ұқсас болуы және түзету әдістерінің бір сабақ шеңберінде үйлесімді болуы маңызды.

6-кескін. Сабақтарға арналған топтардың құрамы

Сабақ түрі	Білім алушылар саны	Топтастыру қағидаты	Бұзылыс мысалдары
 Жеке сабақтар	1 бала	Сабақтар баланың даму қарқынын және жеке қиындықтарын ескере отырып, жеке кесте бойынша жүргізіледі.	Көптеген ауыр бұзылыстар, агрессиямен байланысты мінез-құлық бұзылыстары (АСБ + агрессия), ауыр сезімталдық жетіспеушілігі.
 Шағын топтық сабақтар	2 – 4 бала	Балалар ұқсас бұзылыстары бар немесе ұқсас мәселелері бар балалармен (қызметті бұзылуымен немесе оның барлық түрлерімен) тапқыланады.	Сөйлеу бұзылыстары: дислалия, дизартрия, тұтықпа (дауыстарды айтудың бұзылуы, логопедтік топ). Бұзылыстар: жеңіл және орташа деңгейдегі мінез-құлық бұзылыстары.
 Үлкен топтық сабақтар	6 – 8 бала	Балалар ұқсас дамудағы немесе ұқсас бұзылыстары бар балалармен топтарға біріктіріледі. Топтық сабақтар қоғамдасуға көбірек мүмкіндік береді, бірақ топтың біртектілігі қажет.	Көру бұзылыстары: көздің нашар көруі (коррекцияланған көру өткірлігі), психикалық дамудың тежелуі (ПДТ): тең дамыған балалармен салыстырғанда психикалық дамудың кешеуілдеуі.
Білім алушылар санаты		Жеке сабақтар	Шағын / үлкен топтық сабақтар
 Мектеп жасындағы білім алушылар		30 минут	45 минут

1.3 ППҚҚ құрылымдық құрамы және жауапкершілік аймақтарын ажырату

№92 бұйрықтың 4-тармағы ППҚҚ-ны алқалы орган ретінде айқындайды. Бұл баланы сүйемелдеу туралы маңызды шешімдер жеке қабылданбай, оның оқуы, тәрбиесі және психологиялық әл-ауқаты үшін жауапты адамдардың барлығы бірлесіп қабылдайтынын білдіреді. Ол үшін ППҚҚ отырыстары өткізіледі: жоспарлы (тоқсанына кемінде бір рет) және жоспардан тыс – баланы бағдарламаға қосу, мәртебесін өзгерту, ПМПК-ға жолдау немесе сүйемелдеуді аяқтау кезінде.

7-кескін. ППҚҚ отырысын өткізу алгоритмі

 ППҚҚ ОТЫРЫСЫ ҚАЛАЙ ӨТЕДІ ҚҰРЫЛЫМЫ МЕН РЕГЛАМЕНТІ		
Отырыстың кезеңі	Мазмұны	Уақыты
 1. Оқиғаны ұсыну	Психолог немесе сынып жетекшісі бала туралы мәліметтерді ұсынады.	 5–10 минут
 2. Талқылау	Мамандар өз құзыреттілік аймағы бойынша пікір білдіреді.	 10–15 минут
 3. Шешім қабылдау	Бағдарлама, бағыттар мен жауаптылар анықталады.	 5–10 минут
 4. Хаттама жүргізу	Шешімдер ресімделеді, барлық қатысушылар қол қояды.	 5 минут

Шешімдер өмірде іске асуы үшін нақты құрылым және міндеттерді бөлу қажет. Қызмет құрамына әртүрлі бейіндегі мамандар кіреді. Әрқайсысының өз рөлі бар, бірақ олар бірлесіп білім алушыларға кешенді қолдау көрсетеді. 3-кестеде олардың негізгі функциялары ұсынылған.

3-кесте. ППҚҚ қатысушыларының құрамы мен функциялары

Маман	ППҚҚ-дағы негізгі функциясы
Білім беру ұйымы басшысының орынбасары (олардың бірі ППҚҚ үйлестірушісі болып табылады)	ППҚҚ-ның бүкіл жұмысын басқарады, отырыстарды жинайды және өткізеді, басқа ұйымдармен (қорғанышылық, полиция, ауруханалар) келіседі, балаларды сүйемелдеудің жеке бағдарламаларына қол қояды.
Педагог-психолог	Баланың жағдайын түсіну үшін тесттер мен әңгімелесулер өткізеді. Дамыту және түзету сабақтарын (жеке немесе топпен) жүргізеді. Балаларға, ата-аналарға, мұғалімдерге консультация береді. Баланы қолдаудың жеке бағдарламасын жасауға көмектеседі.
Әлеуметтік педагог	Баланың өмір сүру жағдайын зерделейді, қиын жағдайға тап болған отбасыларға көмектеседі. Балалардың құқықтарын қорғайды (оның ішінде мемлекеттік органдарда). Материалдық, әлеуметтік немесе заңдық көмек алуға көмектеседі.

Маман	ППҚҚ-дағы негізгі функциясы
Арнайы педагог (дефектолог мұғалімдер, логопедтер)	ЕБҚ бар балалардың сөйлеуін, жадын, зейінін тексереді. Олармен арнайы әдістемелер бойынша жұмыс істейді. Мұғалімдерге осындай балаларға арналған тапсырмаларды бейімдеуге көмектеседі.
Педагог-ассистент	ЕБҚ бар нақты балаға сабақта және үзілісте көмектеседі (ПМПК қорытындысы бойынша). Мұғаліммен бірге тапсырмаларды жеңілдетеді, баланың сыныпқа бейімделуіне көмектеседі. Баланың жетістіктерін бақылайды және ППҚҚ отырыстарында баяндайды.
Сынып жетекшісі	Балалардың мінез-құлқын, оқуын және сабаққа қатысуын күн сайын бақылайды. Алаңдататын белгілерді (мінез-құлқындағы күрт өзгерістер, үлгерімнің төмендеуі, сыныптан оқшаулану) байқап, ППҚҚ-ға хабарлайды. Ата-аналармен бірінші болып сөйлеседі.
Педагог-кәсіби бағдар беруші	Оқушыларға (әсіресе жоғары сынып оқушыларына) болашақ мамандығын таңдауға көмектеседі. Қабілеттері мен қызығушылықтарына тесттер жүргізеді. Кәсіпорындарға экскурсиялар, мамандық өкілдерімен кездесулер ұйымдастырады. Балаларға (оның ішінде ЕБҚ бар балаларға) және олардың ата-аналарына әрі қарай оқу мен жұмыс мәселелері бойынша консультация береді.

Құрылым, мамандардың құрамы, жұмыс жоспары білім беру ұйымының типіне, түріне және міндеттеріне қарай айқындалады.

1.4 ППҚҚ қызметін ұйымдастыру деңгейлері

ППҚҚ жұмысы үш деңгейде (сынып, мамандар, сыртқы қызметтер) құрылады. №92 бұйрықтың 3-тармағына сәйкес сүйемелдеу үш деңгейлі жүйе бойынша ұйымдастырылады:

4-кесте. Сүйемелдеуді жүзеге асыру деңгейлері

Деңгей	Субъектілер	Мазмұны	Қашан қолданылады
Сынып деңгейі	Педагогтер (пән мұғалімдері, сынып жетекшілері)	Оқытуда жеке және сараланған тәсілдерді қолдану; қиындықтарды бастапқы анықтау; оқу	Оқудағы елеусіз қиындықтар, мінез-құлық ауытқулары бастапқы кезеңде байқалған кезде

		материалдарын бейімдеу	
ППҚҚ мамандары деңгейі	Педагог-психологтер, әлеуметтік педагогтер, арнайы педагогтер, педагог-ассистенттер	Жеке-дамыту және түзете -дамыту бағдарламаларын қолдану; тереңдетілген диагностика; консультация беру	Сынып деңгейінде еңсеру мүмкін болмаған тұрақты қиындықтар кезінде; ЕБҚ анықталған кезде
Білім беру ұйымы деңгейі	Мүдделі органдармен және ұйымдармен (ПМПК, қорғанишылық органдары, КТІЖК, психологиялық қолдау орталықтары) өзара іс-қимыл жасайтын тар бейінді мамандар (сурдопедагог, тифлопедагог)	Кешенді ведомствоаралық көмек; мамандандырылған ұйымдарға жолдау; сыртқы қызметтермен үйлестіру	Күрделі, аралас бұзылыстар кезінде; өмірі мен денсаулығына қауіп болғанда; қосымша ресурстарды тарту қажет болғанда

Білім беру ұйымының әрбір қызметкерінің ППҚҚ-дағы рөлі

Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің табыстылығы ППҚҚ мүшелеріне ғана емес, білім беру ұйымының барлық қызметкерлерінің қатысуына тікелей байланысты. Әрбір қызметкер, лауазымына қарамастан, білім алушының **мәселесі** немесе дағдарыстық жағдайы туралы ақпарат көзі бола алады.

Енді әр қызметкердің ППҚҚ-да қандай рөл атқаратынын қарастырайық.

5-кесте. Білім беру ұйымы қызметкерлерінің ППҚҚ-дағы рөлі

Лауазым	Жауапкершілік аймағы	Іс-қимылдар
Директор	ППҚҚ жұмысының жалпы тиімділігі, сыртқы құрылымдардан (қорғанишылық, кәметке толмағандардың істері жөніндегі комиссия (КТІЖК), психологиялық-медициналық-педагогикалық консультация (ПМПК)) хабарлардың түсуі.	ППҚҚ құру туралы бұйрық шығарады, құрамын бекітеді, ресурстармен қамтамасыз етеді, нәтижелерді бақылайды
Басшының орынбасары (ППҚҚ үйлестірушісі)	Сүйемелдеу үдерісін ұйымдастыру, жоспардың орындалуы, ведомствоаралық өзара іс-қимыл	ППҚҚ жұмысын ұйымдастырады, отырыстар өткізеді, құжаттаманы бақылайды, сыртқы

		құрылымдармен өзара іс-қимыл жасайды
Педагог-психолог	Білім алушылардың психологиялық жағдайы (мазасыздық, депрессия, агрессия, суицидтік қауіптер), танымдық әрекеттер , тұлғааралық жанжалдар	Диагностика жүргізеді, жеке-дамыту бағдарламаларын әзірлейді, түзету сабақтарын өткізеді, консультация береді
Әлеуметтік педагог	Отбасылық жағдай, тұру жағдайлары, қатыгез қарым-қатынас белгілері, сабақтан қалу, асоциалды топтармен байланыстар	Әлеуметтік паспорт жүргізеді, отбасыларға барады, қорғанышылықпен, КТІЖК-мен өзара іс-қимыл жасайды, әлеуметтік көмек көрсетеді
Арнайы педагог	Сөйлеу, есту, көру, зият бұзылыстарының белгілері, оқудағы қиындықтар, ерекше мінез-құлық реакциялары	Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалайды, түзете -дамыту бағдарламаларын әзірлейді, жеке және топтық сабақтар өткізеді
Педагог-ассистент	ЕБҚ бар нақты баланың сабақ және үзіліс кезіндегі жағдайы мен мінез-құлқы, өзіне-өзі қызмет көрсетудегі қиындықтар, эмоциялық күйзелістер	Жеке сүйемелдеу көрсетеді, бағдарламаны меңгеруге көмектеседі, динамиканы тіркейді
Сынып жетекшісі / топ кураторы	Мінез-құлқындағы, үлгеріміндегі, сабаққа қатысуындағы, сыртқы келбетіндегі, көңіл күйіндегі, құрдастарымен қарым-қатынасындағы өзгерістер, баланың шағымдары	Педагогтер мен ата-аналардың өзара іс-қимылын ұйымдастырады, қолайлы орта қалыптастырады, алаңдататын белгілер туралы бірінші болып хабарлайды
Пән мұғалімі	Сабақтағы белсенділіктің төмендеуі, жазуының нашарлауы, жауап беруден бас тарту, дәптерлердегі әдеттен тыс суреттер, жарақат іздері	Оқу тапсырмаларын бейімдейді, жеке тәсіл қолданады, бақылауларды тіркейді
Медициналық мейірбике	Объективті себепсіз денсаулыққа шағымдар (бас ауруы, іш ауруы), жарақат іздері, салмақтың өзгеруі, созылмалы шаршау	Шағымдарды тіркейді, дәрігерге жолдайды, стрестің қайталанатын соматикалық көріністері туралы ППҚҚ-ға хабарлайды
Вахтер / күзетші	Көгерулер, сырылған жерлер, ұқыпсыз сыртқы келбет, жылау, агрессия, мектепке барғысы келмеу, күмәнді ересектер	Бақылауды тіркейді, көзге көрінетін жарақаттар немесе әдеттен тыс мінез-құлық туралы дереу хабарлайды
Техникалық персонал (тазалықшылар, аспаздар)	Қабырғалардағы жазулар (суицидтік сипаттағы), баланың дәретханада, санитариялық бөлмеде тұйықталуы, тамақтан бас тарту, оғаш заттар	Байқалған нәрсе туралы хабарлайды, жағдайды назардан тыс қалдырмайды

Білім беру деңгейлері бойынша ППҚҚ қызметі

№92 бұйрықтың 3-тармағына сәйкес ППҚҚ қызметі білім беру деңгейлері бойынша сараланып ұйымдастырылады. Бұл оқытудың әр кезеңінде сүйемелдеудің басым міндеттері білім алушылардың жас ерекшеліктері мен қажеттіліктеріне сәйкес өзгеретінін білдіреді.

6-кесте. Білім беру деңгейлері бойынша ППҚҚ қызметі

Білім беру деңгейі	Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің негізгі міндеттері
Бастауыш білім беру	Білім алушыларға, оның ішінде ЕБҚ бар адамдарға (балаларға) оқу қызметіне бейімделу, әлеуметтену және шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру кезінде танымдық және оқу мотивациясын, дербестікті және өзін-өзі реттеуді дамыту және нығайту бойынша қолдау көрсету
Негізгі орта білім беру	Жаңа оқу жағдайларына бейімдеу, белсенді танымдық және оқу қызметін дамыту, оның ішінде ЕБҚ бар адамдарға (балаларға) тұлғалық және құндылық-мағыналық өзін-өзі дамыту, өзін-өзі тану және өзін-өзі айқындау міндеттерін шешуде қолдау көрсету, танымдық процестер мен әлеуметтенуге тұрақтылық қалыптастыру;
Жалпы орта білім беру	Білім алушыларға, оның ішінде ЕБҚ бар адамдарға (балаларға) тұлғалық сәйкестікте, кәсіби өзін-өзі айқындауда көмек көрсету, мақсат қою және дербес шешім қабылдау қабілетін дамытуға, тұрақты дүниетаным мен әлеуметтенуді қалыптастыруға жәрдемдесу
Техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру (ТжКБ)	Білім алушыларды, оның ішінде ЕБҚ бар адамдарды (балаларды) оқыту, мамандық алу және әлеуметтену процесінде психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу

Эмоционалдық, мінез-құлықтық мәселелері бар және мүмкіндігі шектеулі балаларға көмек көрсету ерекшеліктері

Баланың қандай қиындықтарға тап болуына - **эмоционалдық**, мінез-құлықтық, тілдік немесе денсаулық мүмкіндіктерінің шектеулі болуына байланысты қолдау мазмұны да өзгереді. Төменде білім алушылардың екі негізгі тобы үшін көзделген шаралар көрсетілген.

7-кесте. Эмоционалдық және мінез-құлықтық мәселелері бар білім алушыларды сүйемелдеу ерекшеліктері

Іс-шара	Мазмұны	Жауаптылар
Оқу жоспарын өзгертпей жеке тәсіл қолдану	Оқу үдерісін ұйымдастыру кезінде жеке ерекшеліктерді ескеру: қарқынды, сұрау формаларын, материалды ұсыну тәсілдерін таңдау	Педагогтер (пән мұғалімдері, сынып жетекшілері)
Вариативтік компонент есебінен қосымша сабақтар	Тілдік және мәдени кедергілерді еңсеру, білімдегі олқылықтарды түзету бойынша сабақтар ұйымдастыру	Оқу жұмысы жөніндегі басшының орынбасары, педагогтер
Педагог-психологпен жеке жұмыс	Психологиялық қолдау, мазасыздықты, агрессивтілікті түзету, өзін-өзі реттеуді дамыту	Педагог-психолог
Әлеуметтік педагогпен жеке жұмыс	Әлеуметтік мәселелерді шешуге көмек, құқықтарды қорғау, әлеуметтік қолдау шараларын алуға жәрдемдесу	Әлеуметтік педагог
Кәсіби бағдар беру жұмысы	Қабілеттер мен бейімділіктерді диагностикалау, мамандық таңдауы бойынша консультация беру	Педагог-кәсіби бағдар беруші, педагог-психолог
Әлеуметтік көмек көрсету	Жеңілдіктер, жәрдемақылар, материалдық көмек алуға жәрдемдесу, тамақтануды ұйымдастыру	Әлеуметтік педагог, әкімшілік
Бос уақытты ұйымдастыру қызметі	Сабақтан тыс қызметке, үйірмелерге, секцияларға, іс-шараларға тарту	Сынып жетекшілері, қосымша білім беру педагогтері
Ата-аналармен немесе өзге де заңды өкілдермен жұмыс	Тәрбиелеу мәселелері бойынша консультация беру, ынтымақтастыққа тарту, отбасына психологиялық қолдау көрсету	Педагог-психолог, әлеуметтік педагог, сынып жетекшісі

Мүмкіндігі шектеулі балаларға (есту, көру, сөйлеу, зият, тірек-қимыл аппараты бұзылыстары, аутизм спектрі бұзылыстары) оқу бағдарламаларын бейімдеуді, бағалау тәсілдерін өзгертуді, кедергісіз ортаны және арнайы жабдықты қамтитын арнайы жағдайлар жасау қажет. Тиісті іс-шаралар 8-кестеде берілген.

8-кесте. МШ балаларды сүйемелдеу ерекшеліктері

№	Шарт	Нақты іс-шаралар	Жауаптылар
1	Оқу бағдарламаларын бейімдеу	Жеке дамыту бағдарламаларын, жеке оқу жоспарлары мен бағдарламаларын жасау	арнайы педагогтер, педагог-психологтер, пән мұғалімдері
2	Бағалау тәсілдерін өзгерту	Бақылау тапсырмалары мен бағалау критерийлерін баланың жеке мүмкіндіктерін және оқу бағдарламасының мазмұнын ескере отырып таңдау	пән мұғалімдері, арнайы педагогтер
3	Вариативтік, арнайы және баламалы әдістерді қолдану	Тапсырмалар көлемін азайту, орындау уақытын қысқарту немесе ұзарту, нұсқаулықтарды жеңілдету, үлгілерді, кестелерді, анықтамалық материалдарды пайдалану	педагогтер, арнайы педагогтер
4	Оқулықтарды, оқу құралдарын таңдау, жеке материалдар дайындау	Көру қабілеті бұзылған балалар үшін: ірі қаріппен, Брайль қарпімен жазылған кітаптар, бедерлі суреттер; есту қабілеті бұзылған балалар үшін: субтитрлері бар бейнематериалдар; зияты бұзылған балалар үшін: арнайы мектептерге арналған оқулықтар	кітапханашы, педагогтер, арнайы педагогтер
5	Кедергісіз орта құру және оқу орнын бейімдеу	Қозғалыс мүмкіндігі шектеулі балалар үшін: пандустар, тұтқалар, көтергіштер, арнайы оқу орны; көру қабілеті бұзылған балалар үшін: тактильді жолақтар, көрсеткіштер; есту қабілеті бұзылған балалар үшін: визуалды кестелер, дыбыс күшейткіш аппаратура	әкімшілік, инклюзивті білім беруге жауапты тұлға
6	№70 бұйрыққа сәйкес жабдықтар мен жиһазды пайдалану	Кабинеттерді нормаларға сәйкес арнайы жабдықтармен және жиһазбен жарақтандыру	әкімшілік
7	Арнайы психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету	ПМПК қорытындылары негізінде педагог-психологтің, арнайы педагогтің, педагог-ассистенттің қолдауы	педагог-психолог, арнайы педагог, педагог-ассистент

1.5 ППҚҚ мамандары жұмысының бес бағыты

Білім беру ұйымында психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуді іске асыру өзара байланысты бес қызмет бағыты жүйесі арқылы жүзеге асырылады. Қызметтің осы бағыттарға бөлінуі әрбір

білім алушыны қолдауға кешенді, үздіксіз және жүйелі тәсілді қамтамасыз ету үшін қажет.

Бағыттардың нақты құрылымын енгізу мыналарға мүмкіндік береді:

- *жұмыстағы жүйесіздіктің алдын алу*: мамандар мәселені бастапқы анықтаудан бастап оны шешу нәтижелерін бағалауға дейінгі біртұтас операциялық цикл шеңберінде әрекет етеді;
- *пәнаралық өзара іс-қимылды оңтайландыру*: бағыттарға бөлу әртүрлі мамандардың бір мезгілдегі жұмысын үйлестіруге мүмкіндік береді (мысалы, **эмоционалдық** саланы психологиялық түзету мен отбасын әлеуметтік-педагогикалық қолдауды қатар жүргізу).
- **алдын алу** мен дағдарыстарды еңсеру арасындағы *тепетеңдікті қамтамасыз ету*: құрылым Қызметтің тек айқын құқық бұзушылықтарға немесе девиацияларға шұғыл әрекет етумен ғана емес, қауіпсіз білім беру ортасын жоспарлы дамытумен де айналысуына кепілдік береді.

Әр бағыттың нақты регламенттелген мақсаттық міндеті және **тәжірибелік** мазмұны бар:

9-кесте. ППҚҚ қызметінің бес бағыты

№	Бағыт	Мазмұны	Іске асыру нысандары
1	Диагностикалық	Білім алушыларды бүкіл оқу кезеңі ішінде жеке және топтық психологиялық-педагогикалық зерделеу; жеке ерекшеліктерін, бейімділіктерін, оқудағы, дамудағы, әлеуметтенудегі, кәсіби өзін-өзі айқындаудағы қиындықтардың себептерін анықтау	Диагностика (педагог қызметкерлер күшімен), тереңдетілген диагностика (педагог-психологтер, арнайы педагогтер), бақылау, сауалнама жүргізу, тестілеу, құжаттарды талдау

2	Кеңес беру	Білім беру үдерісіне қатысушыларға психологиялық мәселелерді талдау және шешу, жаңа ұстанымдарды қалыптастыру және шешім қабылдау бойынша көмек көрсету; ата-аналарға білім алушыларды тәрбиелеу және дамыту мәселелерінде көмек көрсету	Педагог қызметкерлерге, ата-аналарға, білім алушыларға арналған жеке және топтық консультациялар
3	Дамытушылық (түзету)	Білім алушылармен оқуға мотивациясын қалыптастыру, білім, білік және дағдыларды дамыту бойынша жеке, шағын топтық, топтық жұмыс; педагог қызметкерлердің тәрбиелеудегі, оқытудағы және мінез-құлықтағы қиындықтарды анықтау және еңсеру жөніндегі жұмысын ұйымдастыру	Жеке түзете -дамыту сабақтары, шағын топтық және топтық тренингтер, дамытушы ойындар
4	Психологиялық-педагогикалық азарту	Білім алушылардың, педагог қызметкерлердің тұлғалық және кәсіби өсуіне, өзін-өзі айқындауына жәрдемдесу; ата-аналар мен педагогтерде психологиялық-педагогикалық білімге қажеттілік қалыптастыру	Сынып сағаттары, семинарлар, ата-аналар жиналыстары, педагогикалық кеңестер, дәрістер
5	Ұйымдастырушылық-әдістемелік	Білім беру және дамыту ортасының жағдайларын мониторингтеу, сүйемелдеу нәтижелерін талдау, пәнаралық тәсілді әзірлеу; инновациялық технологияларды зерделеу, семинарлар мен тренингтер ұйымдастыру	Мониторингтер, құжаттаманы талдау, әдістемелік бірлестіктер, семинарлар, ұсынымдар әзірлеу

Осылайша, ППҚК мамандары қызметінің бес бағыты біртұтас сүйемелдеу құрылымы шеңберінде іске асырылады. Ол көмектің барлық үш құрамдасын, білім алушылардың барлық санаттарын және сынып деңгейінен бастап ведомствоаралық өзара іс-қимылға дейінгі барлық жауапкершілік деңгейлерін қамтиды. Бұл әр балаға көрсетілетін көмектің тұтастығын, сабақтастығын және атаулылығын қамтамасыз етеді.

1.6 ППҚК құжаттамасы

ППҚҚ жұмысы ашық әрі бағалауға мүмкін болуы үшін құжаттама жүргізу қажет. Ол не жоспарланғанын, нақты не орындалғанын және қандай нәтижелерге қол жеткізілгенін тіркеуге көмектеседі. Мұнсыз жұмыс сапасын бақылау да, даулы жағдайлар туындаған кезде баланың құқықтарын қорғау да мүмкін емес. Барлық құжаттаманы төрт блокқа бөлу ыңғайлы.

10-кесте. ППҚҚ қызметін құжаттамалық қамтамасыз ету

№	Құжаттар санаты	Құжаттар құрамы
1	Нормативтік-құқықтық және ұйымдастырушылық құжаттар	• ППҚҚ құру, жауапты тұлғаларды тағайындау туралы басшының бұйрықтары (№92 бұйрықтың 4-тармағы); • алдын алу жұмысының жоспарын бекіту, сыртқы қызметтермен (психологиялық-медициналық-педагогикалық комиссия, қорғанышылық органдары, КТІЖК, ПҚО) өзара іс-қимылды ұйымдастыру туралы бұйрықтар - №92 бұйрықтың 15-тармағы; • ППҚҚ қызметі туралы ереже; • дағдарыстық жағдайлар белгілері бар білім алушыларды (суицидтік қауіптер, буллинг, зорлық-зомбылық) сүйемелдеу тәртібі туралы ереже - №92 бұйрықтың 8, 13-тармақтарын дамыту мақсатында.
2	Жоспарлаушы құжаттама	• ППҚҚ-ның жылдық жұмыс жоспары (№92 бұйрықтың 23-тармағы, №130 бұйрық); • дағдарыстық жағдайлардың (суицидтік мінез-құлық, буллинг, зорлық-зомбылық) алдын алу жоспары - №506 бұйрыққа сәйкес; • психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің жеке бағдарламалары - №92 бұйрықтың 14-тармағы. Алдын алу жөніндегі іс-шаралар тәрбие жұмысының жоспарларына енгізіледі; жауапты тұлға басшының бұйрығымен тағайындалады.
3	Есептік және аналитикалық құжаттама	• ППҚҚ отырыстарының хаттамалары • есепке алу журналдары: ЕБҚ бар білім алушылар, ППҚҚ қорытындыларын беру, алдын алу іс-шаралары, педагог-психолог консультациялары; • психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуде тұрған білім алушылардың тізімдері; • білім алушылармен, ата-аналармен, педагогтермен әңгімелесу хаттамалары; • тұрмыс жағдайларын тексеру актілері (әлеуметтік педагог); • диагностикалық карталар, сауалнамалар мен бақылаулар нәтижелері; • алдын алу жұмысы туралы есептер, аналитикалық анықтамалар, ППҚҚ жылдық есебі

4	Ведомствоаралық өзара іс-қимыл құжаттары	• медициналық және психологиялық қызметтерге, ПМПК-ға, ПҚО-ға жолдамалар; • ведомствоаралық кеңестердің хаттамалары мен шешімдері (қорғанышылық органдарымен, кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі комиссиямен); • бірлескен жұмыс нәтижелері туралы есептер.
---	--	--

Құжаттаманы жүргізу ҚР нормативтік құқықтық актілеріне сәйкес жүзеге асырылады. Рәсімдеу және сақтау кезінде құпиялылық, әдептілік және дербес деректерді қорғау қағидаттары сақталады («Дербес деректер және оларды қорғау туралы» Заң).

8-кескін. Құпиялылық және ақпаратты сақтау қағидалары

№92 бұйрықтың 11-тармағына сәйкес білім алушылармен кез келген психологиялық диагностика, консультация беру және тренингтер (топтық, жеке) тек **ата-аналардың немесе өзге де заңды өкілдердің жазбаша келісімі** болған кезде ғана жүргізіледі. Келісім №92 бұйрыққа қосымшада келтірілген нысан бойынша ресімделеді.

Келісімді ата-аналар кез келген уақытта қайтарып ала алады. Егер ата-аналар сүйемелдеуден бас тартса, білім беру ұйымы белсенді диагностикалық және түзету іс-шараларын жүргізбейді, бірақ әдеттегі білім беру процесі шеңберінде балаға жалпы **алдын алу аясындағы** бақылауды жалғастырады. **Ерекше жағдай** - баланың өміріне немесе

денсаулығына тікелей қауіп төнген жағдай. Мұндай жағдайда білім беру ұйымы ата-ананың келісімінсіз де шұғыл алгоритм бойынша әрекет етеді.

9-кескін. Құпиялылық және ақпаратты сақтау қағидалары

ЕСКЕРТУ

ОҚУШЫЛАРМЕН ДИАГНОСТИКА, КЕҢЕС БЕРУ
ЖӘНЕ ТРЕНИНГТЕР ӨТКІЗУ ТУРАЛЫ

Оқушылармен, оның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен (топтық, жеке) психологиялық диагностика, кеңес беру және тренингтер **ТЕК АТА-АНАСЫНЫҢ (ЗАҢДЫ ӨКІЛДЕРІНІҢ) ЖАЗБАША КЕЛІСІМІ** болған жағдайда **ҒАНА** өткізіледі.

Келісім **Қосымша 1-де** берілген нысан бойынша ресімделеді.

МАҢЫЗДЫ!

Ата-анасының (заңды өкілдерінің) жазбаша келісімінсіз оқушылармен диагностика, кеңес беру және тренингтер өткізуге тыйым салынады.

Келісім бала құқықтарын қорғауға және отбасы мен мамандар арасындағы сенімді нығайтуға ықпал етеді.

Негізі: білім беру және бала құқықтарын қорғау саласындағы норматив-тік құқықтық құжаттар.

Толығырақ Қосымша 1-де (келісім нысаны).

ППҚҚ-ның міндетті құжаттамасы

ППҚҚ жұмысы ашық, талдауға келетін және баланың құқықтарын қорғайтын болуы үшін құжаттаманы жүйелі түрде жүргізу қажет. Ол қызмет жұмысының жоспарлануын, барысын және нәтижелерін тіркейді.

Құжаттамаға қойылатын негізгі талаптар №92 бұйрықтың 14 және 23-тармақтарында (ата-аналардың келісімін ресімдеу, ППҚҚ жұмысын оқу-тәрбие қызметі жоспарында көрсету), сондай-ақ педагогтер үшін міндетті құжаттардың тізбесін бекітетін №130 бұйрықта (консультациялар журналдары, аналитикалық есептер және т.б.) бекітілген. Барлық құжаттаманы 11-кестеде көрсетілген төрт блокқа бөлу ыңғайлы.

11-кесте. ЕБҚ бар және ерекше назар аударуды талап ететін балаларды сүйемелдеу үшін міндетті құжаттама

Құжат	Қызметі	Жауапты
Педагог-психологтің жылдық жұмыс жоспары	Оқу жылына барлық қызмет түрлерін жоспарлау	Педагог-психолог
Сүйемелдеудегі білім алушылар тізілімі	Психологиялық-педагогикалық назар тобындағы біртұтас тізім: ЕБҚ бар балалар, ерекше назар аударуды талап ететін балалар	Педагог-психолог
Білім беру ұйымының әлеуметтік паспорты	Білім алушылардың әлеуметтік құрамының жинақталған сипаттамасы: отбасы санаттары, жетім балалар, көпбалалы, аз қамтылған, қамқорлықтағы балалар, ЕБҚ бар балалар туралы мәліметтер	Әлеуметтік педагог
Тәрбие жұмысының жоспары	Тәрбиелік іс-шараларды, сынып сағаттарын, ата-аналармен жұмысты және сабақтан тыс қызметті жоспарлау	Тәрбие жұмысы жөніндегі басшының орынбасары
Білім алушының жеке ісі	Сүйемелдеудің толық циклі: диагностика, бағдарлама, динамика	Педагог-психолог
Түзете-дамыту жұмысының бағдарламасы	Баламен өткізілетін сабақтардың мазмұны мен жоспары	Педагог-психолог
ППҚК отырыстарының хаттамалары	Жағдайлар бойынша алқалы шешімдерді тіркеу	ППҚК төрағасы
Жұмыс түрлерін есепке алу журналы	Қызметті күнделікті тіркеу: консультациялар, сабақтар, диагностика	Педагог-психолог
Аналитикалық есеп (жыл қорытындысы бойынша)	Жұмыс тиімділігін бағалау, көрсеткіштер динамикасы	ББҰ директоры

Жеке істің құрамы

12-кесте. Жеке істің құрамы

№	Құжат	Мазмұны
1	Титулдық парақ	Т.А.Ә. (немесе код), сынып, маман, сүйемелдеу кезеңі
2	Психологиялық-педагогикалық сипаттама	Отбасы, денсаулық, оқу, эмоциялар, мінез-құлық, ресурстар - бағалау пайымдарынсыз

3	Диагностикалық материалдар	Хаттамалар, бланкілер, нәтижелер - динамиканы талдау негізі
4	Педагог-психологтің қорытындылары	Диагностика нәтижелері бойынша қорытындылар, ұсынымдар
5	Түзете-дамыту жұмысының (ТДЖ) бекітілген жоспары	Бағыттар, мақсаттар, мерзімдер, жауаптылар, есеп беру нысаны
6	Түзете-дамыту жұмысының бағдарламасы (ТДЖ) / жеке маршрут	Жұмыстың мазмұндық негізі (директор бекітеді)
7	Сабақ конспектілері	Тәжірибелік жағы - қайта қолдану мүмкіндігі және жүйелілік
8	Педагогтер мен ата-аналарға арналған ұсынымдар	Баланы мектеп және отбасы ортасында қолдау
9	Қатысу және динамика журналы	Сабақтардың тұрақтылығы, жағдайдағы өзгерістер
10	Қорытынды аналитикалық есеп	«Дейін» және «кейін» салыстыру, тиімділік туралы қорытындылар

ППҚҚ жұмысының тиімділігі жеткілікті материалдық-техникалық, қаржылық және кадрлық ресурстардың болуына тікелей байланысты. Бұл бөлім №92 бұйрықтың орталықтандырылған түрде реттелмеген бөлігіндегі ережелерді нақтылайды және жергілікті атқарушы органдар мен білім беру ұйымдарының басшылары үшін ұсынымдық сипатқа ие.

13-кесте. ППҚҚ ресурстары

Бағыт	Мәні
Қаржыландыру	ППҚҚ шығыстары мемлекеттік тапсырыс және бюджеттен тыс қаражат есебінен (демеушілер, гранттар, ақылы қызметтер). №92 бұйрық бойынша психолог пен әлеуметтік педагог штаттық бірлігі. ЕБҚ бар балаларға арналған ассистенттер инклюзияға жергілікті бюджеттен бөлінеді (ПМПК қорытындысы бойынша). Бюджеттен тыс қаражаттың кемінде 2%-ын ППҚҚ дамытуға бағыттау ұсынылады (әдістемелер, сенсорлық жабдық, супервизия).
Ынталандыру (көтермелеу)	Директор күрделі жағдайларды табысты жүргізгені, дағдарыстардың болмауы, авторлық бағдарламалар үшін ППҚҚ мүшелеріне үстемеақылар белгілей алады. Мөлшері мен тәртібі ұйымдағы еңбекке ақы төлеу туралы ережемен айқындалады.
Жарақтандыру (жабдықтау)	Минимум: психологте компьютер, принтер, 5+ әдістеме, кілем, ойыныштықтар. Әлеуметтік педагогте сейф, ҰБДҚ АЖ-ға қолжетімділік, акт бланкілері. Логопедте айна, зондтар, ноутбук. Әр корпусқа релаксация бұрышы (пуф, антистресс ойыныштықтар). Жарақтандыруды жылына бір рет түгендеу.

Бірінші тарауда ППҚҚ қызметін ұйымдастырудың жалпы тәсілдері баяндалды: нормативтік база, негізгі ұғымдар, құрылым, қызметкерлердің рөлдері, жұмыс бағыттары, құжаттама және нормативтер. Осы тарау материалдары 2-тарауда егжей-тегжейлі қарастырылатын алгоритмдерді тәжірибеде іске асыруға негіз болады.

2-ТАРАУ

ППҚЖ ЖҰМЫС АЛГОРИТМДЕРІ: СҮЙЕМЕЛДЕУ, ДАҒДАРЫСТЫҚ ӘРЕКЕТ ЕТУ, ВЕДОМСТВОАРАЛЫҚ ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛ

Бұл тарауда білім беру ұйымдары қызметкерлеріне арналған қадамдық алгоритмдер қамтылған: психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу және дағдарыстық жағдайларда (суицидтік қауіп, буллинг, зорлық-зомбылық) қалай әрекет ету керек. Сонымен бірге сыртқы қызметтермен – ПМПК, ПҚО, қорғаншылық органдарымен және КТІЖК-пен өзара іс-қимыл тәртібі берілген.

2.1 Білім алушыны психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің жалпы алгоритмі

ППҚЖ жұмысының негізінде білім алушыларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу алгоритмінің сегіз қадамнан тұратын нақты реттілігі жатыр – **алғашқы белгі тіркелгеннен** бастап қорытынды тұжырымға дейін. Алгоритм сүйемелдеуге қою себебіне қарамастан, барлық жағдайларға қолданылады.

14-кесте. Білім алушыны психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің жалпы алгоритмі

1-қадам	Сұраныстың немесе сигналдың түсуі (ББҰ-ның барлық қызметкерлері) <i>Сұраныс ППҚЖ үйлестірушісіне, әлеуметтік педагогке, педагог-психологке, сынып жетекшісіне ББҰ-ның кез келген қызметкерінен, ата-анадан, білім алушының өзінен немесе жоспарлы диагностика нәтижелері бойынша түсуі мүмкін. Сұраныс жазбаша тіркеледі.</i>
2-қадам	Бастапқы диагностика және бақылау (педагог-психолог, әлеуметтік педагог, сынып жетекшісі) <i>Педагог-психолог бастапқы зерделеу жүргізеді: бақылау, әңгімелесу, диагностикалық әдістемелер. Мерзімі: 2 аптадан аспайды.</i>
3-қадам	Талдау және қауіп аймағын айқындау (педагог-психолог, әлеуметтік педагог, сынып жетекшісі)

	<i>Нәтижелер бойынша деңгей айқындалады: тұрақтылық аймағы / назар аймағы / қауіп аймағы. Алдын ала қорытынды қалыптастырылады.</i>
4-қадам	ППҚЖ отырысы (үйлестіруші, педагог-психолог, әлеуметтік педагог, сынып жетекшісі, арнайы педагог, кәсіби бағдар беруші) <i>Қажет болған жағдайда - жағдайды алқалы талқылау. Қолайсыздық белгілері растала ма? Шұғыл араласу қажет пе - қорғанышылық, полиция, жедел жәрдем (суицидтік қауіп, зорлық-зомбылық, өмірге қауіп) немесе жоспарлы сүйемелдеу ме? Тереңдетілген диагностиканы кім жүргізеді (жауаптылар тағайындалады, әдетте педагог-психолог және әлеуметтік педагог)? Диагностика мерзімі қандай? (Әдетте 1-2 апта). Жұмыс бағыттары, жауаптылар, көмек маршруты айқындалады.</i>
5-қадам	Сүйемелдеу бағдарламасын жасау және бекіту (педагог-психолог, арнайы педагог, логопед) <i>Жеке бағдарлама немесе түзете-дамыту бағдарламасы. ББҰ директоры бекітеді.</i>
6-қадам	Бағдарламаны іске асыру (барлық тағайындалған жауаптылар; бақылау - үйлестіруші) <i>Сабақтар, консультациялар, бақылау, педагогтермен және отбасымен өзара іс-қимыл. Құжаттама жүргізу. Барлық тағайындалған жауаптылар ЖСБ іс-шараларын іске асырады. ППҚЖ үйлестірушісі және тағайындалған тұлғалар (әдетте педагог-психолог, әлеуметтік педагог) бағдарламаның орындалуын қадағалап, динамиканы тіркейді.</i>
7-қадам	Динамиканы мониторингтеу (үйлестіруші, психолог, сынып жетекшісі) <i>1-3 айдан кейін аралық диагностика, үлгерім мен сабаққа қатысуды талдау; қажет болған жағдайда бағдарламаны түзету, үлгерім мен сабаққа қатысуды талдау, сынып жетекшісі мен пән мұғалімдерінің бақылауы, ата-аналардан кері байланыс, аралық нәтижелерді талқылай отырып ППҚЖ отырыстары (тоқсанына кемінде 1 рет).</i>
8-қадам	Қорытынды бағалау, шешім қабылдау және есептен шығару (үйлестіруші, ППҚЖ мүшелері, ББҰ басшысы) <i>Бастапқы деректермен салыстыру. Аналитикалық есеп. Сүйемелдеуді жалғастыру немесе аяқтау туралы шешім.</i>

2.2 Дағдарыстық жағдайларда әрекет ету алгоритмі

Жоғарыда сипатталған жалпы алгоритм психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің көптеген жағдайларына қолданылады.

Алайда баланың өміріне немесе денсаулығына тікелей қауіп төнген кезде жоспарлы емес, шұғыл көмек қажет. Мұндай жағдайлар дағдарыстық жағдайлар деп аталады. Оларға мыналар жатады:

- суицидтік қауіп (айтылған сөздер, әрекеттену, өзін-өзі зақымдау);
- буллинг (жүйелі түрде қудалау, қорқыту, мектептегі зорлық-зомбылық);
- отбасындағы зорлық-зомбылық (қатыгез қарым-қатынас, баланың қажеттіліктерін елемей).

Мұндай жағдайларда стандартты схема нақты мерзімдермен, сыртқы қызметтерді дереу хабардар етумен және ерекше іс-қимыл тәртібімен толықтырылады. Кез келген дағдарыстық жағдай кезіндегі жалпы іс-қимыл алгоритмі 15-кестеде берілген. Одан әрі үш дағдарыстық жағдайдың әрқайсысы бойынша алгоритмдер егжей-тегжейлі қарастырылған. Дағдарыстық жағдай дегеніміз не және білім беру ұйымдарының қызметкерлері қандай алаңдататын белгілерге назар аударуы қажет екенін қарастырайық.

10-кескін. Дағдарыстық жағдай

Білім беру ұйымдарының қызметкерлері қандай алаңдататын белгілерге назар аударуы қажет екенін қарастырайық:

11-кескін. Балалардағы қолайсыздық белгілерінің негізгі критерийлері

 ЕСКЕРТУ Бала әл-ауқатының негізгі қауіп-қатер санаттары	
САНАТЫ	БЕЛГІЛЕРІ
 Мінез-құлықтық	ашушандық, агрессия, ересектерден немесе құрдастардан оқшаулану, кенеттен мінез-құлық өзгерістері, суицидтік айтылымдар, өзін-өзі жарақаттау
 Оқу	оқу үлгерімінің төмендеуі, жүйелі түрде сабақтан қалу, негізсіз себепсіз сабақтан қалу
 Сыртқы (қоршаған орта)	дене жарақаттары (синяктар, сызаттар, күйіктер) әртүрлі даму сатыларында, киімнің ұқыпсыздығы, санитарлық жағдайдың нашарлығы, қоректенудің жеткіліксіздігі
 Әлеуметтік	баланың немесе ата-анасының опека органдарынан, білім беру ұйымынан, ішкі істер органдарынан, кәмелетке толмағандар ісі жөніндегі комиссиядан (КТЖК) немесе психологиялық-медициналық-педагогикалық консультациядан (ПМПК) ақпарат түсуі

Бастапқы белгі кезеңінде білім беру ұйымының кез келген қызметкері (педагог, вахтер, медициналық мейіргер, техникалық қызметкер) мәселе туралы сигнал көзі бола алады. Баланың мінез-құлқындағы, сыртқы келбетіндегі немесе оқуындағы бір қарағанда болмашы өзгерістердің өзін елемеуге болмайды. 11-кескінде ересек адамды алаңдатуы тиіс белгілердің шамамен тізбесі келтірілген. Бір немесе бірнеше белгі анықталған жағдайда ақпаратты ППҚЖ үйлестірушісіне дереу жеткізу қажет. Уақытылы берілген сигнал – дағдарыстық жағдайды ерте анықтау мен оның алдын алудың негізі.

12-кескін. Алғашқы анықтау және ақпаратты беру

ЕРЕКШЕ МАҢЫЗЫ БАР – БАҚЫЛАУ ЖӘНЕ НАЗАР АУДАРУ

Ерекше маңызы бар бақылау мектептің келесі негізгі орындарында жүзеге асырылады:

МЕКТЕПКЕ КІРЕБЕРІСТЕ
Күзетшілер, қорғау қызметі

АСХАНАДА
Аспаздар

ДӘЛІЗДЕРДЕ
Техникалық қызметкерлер

САНИТАРЛЫҚ БӨЛМЕЛЕРДЕ
Техникалық қызметкерлер

Сыртқы келбеттегі немесе баланың мінез-құлқындағы кез келген өзгерістер оның өмірін сақтап қалуы мүмкін.

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ!
Сіздің бақылауыңыз, дер кезінде хабарлауыңыз және жедел әрекет етуіңіз балаға қажетті көмек алуға көмектесуі мүмкін.

Қандай белгілерге назар аудару керектігін білгеннен кейін, олар анықталған кезде не істеу керектігін қарастырайық. Мұндай жағдайларда білім беру ұйымы қызметкерлерінің іс-қимыл алгоритмі төмендегі 13-кескінде берілген.

13-кескін. Балалардағы қолайсыздық белгілері анықталған кездегі ББҰ қызметкерінің іс-қимыл алгоритмі

ЕСКЕРТУ

«Қолайсыздық белгілерін анықтағанда педагог іс-қимыл алгоритмі»

Білім беру ұйымының барлық қызметкерлеріне арналған.

 ЖАСАМАУ КЕРЕК:	 ДҰРЫС ІС-ҚИМЫЛДАР:
 НАЗАРДАН ТЫС ҚАЛДЫРМАУ. Тіпті белгі аса маңызды емес болып көрінсе де.	 ҚОЛАЙСЫЗ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚ БЕЛГІЛЕРІН (өз-өзіне немесе басқаларға зиян келтіру, буллинг және т.б.) ДЕРЕУ хабарлау: ППҚЖ координаторына (немесе әлеуметтік педагогқа, психологқа). ҚҰПИЯ түрде (жеке кездесуде/телефон арқылы). Қажет болса, қызметтік жазба толтырыңыз.
 БАЛАМЕН ҚАҚТЫҒЫСҚА КІРІСПЕУ немесе алдын ала оқушыға қатысты теріс пікір қалыптастырмау.	 БАСҚА БЕЛГІЛЕРІ (оқу үлгерімінің төмендеуі, сабақтан себепсіз қалу, жабықтық, агрессия, жалғыздық және т.б.) → сынып жетекшісіне жазбаша түрде хабарлау бір күннің ішінде, ол ППҚЖ -ке жеткізеді.
 ҚҰПИЯЛЫҚТЫ ҮАДЕ ЕТПЕУ. егер баланың өмірі мен денсаулығына қауіп төніп тұрмаса. Тек оның сеніміне не ересектерге хабарлау.	
 ӨЗ БЕТІҢІЗШЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ДИАГНОСТИКА немесе ем жүргізбеу. Бұл маманның әдістерін алмастырмайды.	
 ФИЗИКАЛЫҚ КҮШ ҚОЛДАНБАУ, қорқыту, кемсіту, темендету.	

ЕСТЕ САҚТАҢЫЗ!
Уақытылы және дұрыс әрекет – баланың өмірі мен психологиялық қауіпсіздігін сақтауға көмектеседі.

Біз психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің жалпы алгоритмін қарастырдық, қандай жағдайлар дағдарыстық болып саналатынын (суицидтік қауіп, буллинг, отбасындағы зорлық-зомбылық) айқындадық, сондай-ақ әрбір қызметкердің балалардағы қолайсыздық белгілерін ерте анықтауға қосатын үлесін және қандай алаңдататын белгілерге назар аудару керектігін талдадық. Енді 15-кестеде ұсынылған дағдарыстық жағдай туындаған кездегі нақты қадамдық іс-қимыл алгоритміне көшейік.

15-кесте. Дағдарыстық жағдайға әрекет ету алгоритмі

1

Дереу: қауіпсіздікті қамтамасыз ету (кез келген қызметкер)

Баланы жалғыз қалдырмау. Қауіпті болуы мүмкін заттарды (өткір, кесетін заттар, дәрілер, жіптер) алып тастау. Бағаламай, сабырлы сөйлеу.

2	30 минут ішінде: әкімшілікке және педагог-психологке хабарлау (кез келген қызметкер) <i>Педагог немесе басқа қызметкер директорды/орынбасарды және педагог-психологті дереу хабардар етеді. Жағдай бойынша жалғыз шешім қабылдамайды.</i>
3	Сол күні: ата-аналарды (заңды өкілдерді) хабардар ету (ППҚЖ үйлестірушісі, әлеуметтік педагог) <i>Ата-аналарға айыптаусыз, нақты фактілер бойынша хабар беріледі. Кездесуге шақырылады.</i>
4	Шұғыл қызметтерді шақыру (медбике, кез келген қызметкер) <i>Өмірге қауіп төнгенде, суицидке әрекет жасалғанда, ауыр жарақаттар болғанда жедел медициналық жәрдемді, психиатриялық бригаданы шақыру.</i>
5	Көмек көрсету бағытын анықтау (үйлестіруші, педагог-психолог, әлеуметтік педагог). <i>Жағдайға қарай: психолог, медицина қызметкері, дағдарыс орталығы, КТІЖК, ПҚО, қорғанышылық органдары, ПО (полиция). Жағдайды құжаттау (акт, қызметтік жазба).</i>
6	Жергілікті білім беру органын және ПО-ны (полицияны) хабардар ету (ББҰ басшысы) <i>Жазбаша түрде, зорлық-зомбылық фактілері, құқық бұзушылық белгілері бар буллинг, суицидке әрекет жасау жағдайлары бойынша.</i>
7	Дағдарыстан кейінгі сүйемелдеу (педагог-психолог, сынып жетекшісі) <i>Бақылау, қолдау, түзету жұмысы. 3-5 күннен кейін қайта байланыс жасау. Қажет болған жағдайда мектепшілік есепке қою.</i>

Бір немесе бірнеше белгі болған жағдайда ақпаратты ППҚЖ үйлестірушісіне дереу беру ұсынылады.

Алғашқы әрекеттер (қауіпсіздікті қамтамасыз ету, психологті шақыру, ата-аналарды хабардар ету) орындалғаннан кейін, одан әрі көмек көрсету бағытын таңдау қажет. Ол нақты қандай жағдайға тап болғанымызға байланысты. 16-кестеде педагогтің не істейтіні, педагог-психологтің (немесе әлеуметтік педагогтің) не істейтіні және баланы қайда бағыттау немесе қолдау үшін қайда жүгіну керектігі көрсетілген.

Жағдайға байланысты көмек көрсету бағыттары

16-кесте. Қолайсыздықтың әртүрлі белгілері кезіндегі бағыттау

Жағдай	Педагогтің әрекеті	Психологтің / әлеуметтік педагогтің әрекеті	Келесі деңгей (көмек бағыты)
Алаңдататын белгілер (оқшаулану, көңіл-күйдің күрт төмендеуі)	Тіркейді, психологке хабарлайды	Диагностика, бақылау, ата-аналарға консультация беру	Оң динамика болмаған жағдайда ПҚО
Өзін-өзі зақымдау (кесу, күйік)	Жалғыз қалдырмайды, психолог пен әкімшілікті шақырады	Қауіпті бағалау, баламен жұмыс, ата-аналарды хабардар ету	Медициналық ұйым (жедел жәрдем), дағдарыс қызметі
Отбасындағы зорлық-зомбылық (көгерулер, баланың әңгімелері, күтімсіз сыртқы келбет)	Психологке және әлеуметтік педагогке хабарлайды	Құжаттайды (тексеру актісі), баланы қолдайды, қорғанышылық органына өтініш дайындайды	Қорғанышылық органдары, ПО (полиция), КТІЖК
Суицидтік қауіп (тікелей немесе жанама айтылған сөздер)	Жалғыз қалдырмайды, психологті шақырады, қауіпті заттарды алып тастайды	ЖКҚС-7 шкаласы бойынша бағалау, ата-аналарды дереу хабардар ету, психиатрға баруды ұйымдастыру	Психиатриялық көмек (стационар), жедел медициналық жәрдем
Буллинг (жүйелі мазақтау, оқшаулау, қорқыту)	Тоқтатады, тараптарды бөледі, эпизодтарды тіркейді	Жәбірленушімен және бастамашымен жұмыс, сыныппен жұмыс, ата-аналарды хабардар ету	Саралау үшін жергілікті білім беру органы (басқарма/бөлім), құқық бұзушылық белгілері болған жағдайда ПО (полиция), динамика болмаған жағдайда КТІЖК
Дезадаптация (1-сынып, 5-сынып, жаңа оқушы)	Бақылау, психологке сигнал беру	Диагностика, түзету, бейімдеу сабақтары	Ата-аналар; ерекше білім беру қажеттіліктері анықталған жағдайда ПМПК

Сыртқы құрылымдармен өзара іс-қимыл

Осы құрылымдарға нақты қалай жолдау керектігі 17-кестеде көрсетілген. Онда әрбір сыртқы қызмет бойынша жүгіну негіздері және білім беру ұйымдарының іс-қимыл тәртібі берілген.

17-кесте. Сыртқы қызметтерге жолдау негіздері мен тәртібі

Қызмет	Қашан жүгіну керек	Өзара іс-қимыл нысаны	Білім беру ұйымының іс-қимыл тәртібі
ПҚО (Психологиялық қолдау орталығы)	Тереңдетілген сүйемелдеу - күрделі жағдайлар, психологке әдістемелік қолдау, супервизия, қосымша психологиялық көмек қажеттілігі	Жолдама, консультация, бірлескен сүйемелдеу	ППҚЖ шешімі → жолдама дайындау → ПҚО-мен байланыс → бірлескен сүйемелдеу
ПМПК (психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңес беру)	ЕБҚ анықтау, диагнозды нақтылау, оқыту бойынша ұсынымдар алу, педагог-ассистент қажеттілігін қайта қарау	Құжаттар пакетімен жолдау	ППҚЖ шешімі → ата-аналарды хабардар ету → құжаттар пакетін дайындау → жолдау
КТІЖК (кәмелетке толмағандар істері жөніндегі комиссия)	Есепте тұрған балалар, құқық бұзушылықтар, отбасындағы қолайсыздық, жүйелі сабақ босату, қоғамға қарсы мінез-құлық	Ведомствоаралық өзара іс-қимыл, бірлескен жоспарлар	Білім беру ұйымы әкімшілігінің ұсынымы → КТІЖК отырысы → комиссия шешімдерін орындау
Қорғанишылық органдары	Отбасында баланың өмірі мен денсаулығына қауіп төнуі, қатыгез қарым-қатынас, қараусыздық, ата-аналық міндеттерді орындамау	Хабарлама, ТТЖ актісі, бірлескен шығу	Әлеуметтік педагогтің қызметтік жазбасы → ББҰ басшысының өтініші → қорғанишылық жоспары бойынша өзара іс-қимыл
Дағдарыс орталығы / жедел жәрдем	Өткір суицидтік қауіп, дене жарақаттары	Дереу шақыру	Дағдарыстық әрекет ету алгоритмі шеңберіндегі іс-қимылдар (4-қадам - көмек бағытын анықтау)

ППҚЖ мына шарттардың кемінде бірі болған жағдайда материалдарды КТІЖК-ға беруге міндетті:

14-кескін. КТІЖК-ға жүгіну негіздері

Расталған құқық бұзушылық (полицияның мәліметі/білім беру ұйымының актісі).
Тоқсан ішінде дәлелді себепсіз 15 күннен артық сабақтан қалу.
Бір жыл ішінде суицидтік әрекеттің қайталануы немесе жоғары қауіп деңгейі кезінде ауруханаға жаткызудан бас тарту.
Мектепшілік есепке алынғаннан кейін 6 ай ішінде түзетілмеген буллинг жағдайы.
Отбасындағы қатыгез қарым-қатынас (қорғанышылық және қамқоршылық органының актісі бойынша).
Ата-аналар 2 ай бойы мектептің шақырулары мен хабарламаларын елемейді, ал дағдарыстық жағдай сақталады.

Шекті жағдай туындаған кезде 5 күн ішінде КТІЖК-ға ұсыным дайындалады. Одан әрі жағдай ведомствоаралық деңгейде жүргізіледі.

Мониторинг

Жеке сүйемелдеу бағдарламасы (ЖСБ) іске асырылып жатқан кезеңде өзгерістерді тұрақты түрде қадағалау қажет. Бұл жақсартуларды немесе, керісінше, нашарлауларды уақытылы байқап, көмекті түзетуге мүмкіндік береді. 18-кестеде нақты не қадағаланатыны, оны кім жүргізетіні және қандай мерзімділікпен жүргізілетіні көрсетілген.

18-кесте. Бағдарламаны орындау динамикасының мониторингі

Не қадағаланады	Кім қадағалайды	Мерзімділігі
Үлгерім және сабаққа қатысу	Сынып жетекшісі, пән мұғалімдері	Апта сайын
Эмоционалдық-психологиялық жағдай	Педагог-психолог	Жоспар бойынша (әдетте айына 1 рет)

Әлеуметтік жағдай (отбасы, топтағы орны)	Әлеуметтік педагог, сынып жетекшісі	Тоқсанына 1 рет (қауіптер болғанда жиірек)
ПМПК ұсынымдарын орындау, оқу процесін бейімдеу	Басшының орынбасары (үйлестіруші)	Мектепшілік бақылау кестесі бойынша

Сүйемелдеуді аяқтау немесе басқа деңгейге ауыстыру

ЖСБ қолданылу мерзімі аяқталғаннан кейін (немесе мақсаттарға ертерек қол жеткізілген жағдайда) ППҚЖ отырысы шешім қабылдайды. Үш нұсқа бар: сүйемелдеуді аяқтау, оны ұзарту немесе баланы сыртқы көмек деңгейіне ауыстыру (ПМПК-ға, ПҚО-ға, қорғаншылық органдарына және т.б. жолдау). 19-кесте негізделген шешім қабылдауға көмектеседі.

19-кесте. Шешім қабылдау негіздері

Шешім	Негіздеме	Іс-қимылдар
Сүйемелдеу аяқталды	Диагностика жағдайдың, үлгерімнің, мінез-құлықтың қалыпқа келгенін растайды; әлеуметтік жағдай тұрақты; ата-аналар мен педагогтер жақсаруды растайды	ЖСБ жабылады, бала есептен шығарылады, бірақ әдеттегі педагогикалық бақылауда қалады. ППҚЖ хаттамасында аяқталуы тіркеледі
Сүйемелдеу ұзартылды	Оң динамика бар, бірақ жекелеген қиындықтар сақталады	ЖСБ түзетіледі, мерзімі ұзартылады (әдетте тоқсанға немесе жартыжылдыққа)
Сүйемелдеу күшейтілді / сыртқы араласу	Динамика жоқ немесе теріс; қауіптер сақталады; мектепшілік ресурстар жеткіліксіз	Мәселенің сипатына қарай ПМПК-ға, психологиялық қолдау орталығына, қорғаншылық органдарына, КТІЖК-ға жолдау туралы шешім қабылданады

Кез келген жағдаймен жұмыс бастапқы белгіден қорытынды шешімге дейін бір логика бойынша құрылады: анықтау, бағалау, араласу, динамиканы бақылау және шешім қабылдау. Алайда ең өткір үш қауіптің – суицидтік қауіптің, буллингтің және отбасындағы зорлық-зомбылықтың өзіндік ерекшеліктері бар. Сондықтан төменде осы жағдайлардың әрқайсысына арналған жеке, неғұрлым **нақты**

алгоритмдер берілген. Онда №506 бұйрықтың және Балаларды зорлық-зомбылықтан қорғау және суицидтің алдын алу жөніндегі кешенді жоспардың талаптарын ескере отырып нақты қадамдар, мерзімдер және жауапты тұлғалар көрсетілген.

Суицидтік мінез-құлық анықталған кездегі әрекет ету алгоритмі

Суицидтік қауіп анықталған кездегі іс-қимыл алгоритмі 20-кестеде берілген. Ол суицидтік мінез-құлықтың алғашқы белгілерін (сөздер, әрекеттер, эмоциялар) танудан бастап шұғыл психиатриялық көмек ұйымдастыруға және баланы одан әрі сүйемелдеуге дейінгі қадамдардың реттілігін сипаттайды. Оны қолдану сыни сәтте абдырап қалмауға, ата-аналарды дұрыс хабардар етуге және баланы мамандардың (психиатрдың, дағдарыс қызметінің) қолына уақытылы тапсыруға мүмкіндік береді.

20-кесте. Суицидтік қауіптер анықталған кездегі іс-қимылдар

Қадам	Әрекет	Мерзім	Жауаптылар
1	Сигналды қабылдау (суицидтік айтылымдар, өзін-өзі зақымдау, жазбалар, әлеуметтік желідегі жазбалар, ата-аналардан немесе басқа білім алушылардан түскен хабарлама). Баланы жалғыз қалдырмау	Дереу	ББҰ-ның кез келген қызметкері
2	Қауіпті болуы мүмкін заттарды (өткір, кесетін заттар, дәрілер, жiптер) алып тастау	Дереу	Кез келген қызметкер
3	Педагог-психологті және ППҚЖ үйлестірушісін, бар болса - медициналық мейіргерді дереу хабардар ету	10 минут ішінде	Кез келген қызметкер
4	Педагог-психолог суицидтік қауіпті бағалау бойынша әңгімелесу жүргізеді	Дереу	Педагог-психолог
5	Жоғары қауіп расталған немесе әрекет жасалған жағдайда - жедел медициналық жәрдем шақыру	Дереу	Медициналық мейіргер, педагог-психолог
6	Ата-аналарды (заңды өкілдерді) қауіп туралы және психиатрдың шұғыл консультациясы / ауруханаға жатқызу қажеттілігі туралы хабардар ету	Анықталған күні	Педагог-психолог, үйлестіруші

7	Баланы медициналық ұйымға (психиатриялық кабинет, стационар) бағыттау; ата-аналар бас тартқан, бірақ қауіп бар болған жағдайда қорғанышылық органдары және полиция арқылы әрекет ету	Анықталған күні	ББҰ басшысы, әлеуметтік педагог
8	Жергілікті атқарушы органның білім беру саласындағы құрылымын және ПО-ны (полицияны) хабардар ету	1 жұмыс күні ішінде	ББҰ басшысы
9	Мектепшілік есепке қою және жеке оңалту жоспарын әзірлеу үшін ППҚЖ отырысы (психологиялық қолдау, отбасымен жұмыс, суицид құралдарына қолжетімділікті бақылау)	3 жұмыс күні ішінде	Үйлестіруші, ППҚЖ мүшелері
10	Баланың жағдайын мониторингтеу (психологпен, сынып жетекшісімен, ата-аналармен байланыс)	Аптасына кемінде 1 рет, кейін 6 ай бойы айына 1 рет	Педагог-психолог, сынып жетекшісі
11	Оң динамика болмаған немесе қауіптер қайталанған жағдайда - қосымша шаралар туралы мәселені қарау үшін материалдарды КТІЖК-ға жолдау	6 ай өткеннен кейін немесе қайталанған жағдайда	Тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасар, ББҰ басшысы

15-кескін. Суицидтік қауіп белгілері

СУИЦИДТІК ҚАУІП БЕЛГІЛЕРІ

Маңыздысы – дер кезінде байқап, көмек көрсету!

1. СӨЗДІК БЕЛГІЛЕР

- «Өмір сүргім келмейді»
- «Барлығы менсіз жақсы болар»
- «Жақын арада мен болмаймын»

2. МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚТЫҚ БЕЛГІЛЕР

- Жеке заттарын тарату
- Істерін ретке келтіру
- Қоштасу
- Суицид тәсілдеріне қызығушылық таныту
- Өзін-өзі кінәлау

3. ЭМОЦИОНАЛДЫҚ БЕЛГІЛЕР

- Үмітсіздік, торығу
- Апатия
- Кенеттен көңіл-күйдің төмендеуі
- Қызығушылықтың сүйікті істерге жөғалуы

НЕ ІСТЕУ КЕРЕК?

- Назар аударып, тыңдаңыз және түсініңіз.
- Жалғыз қалдырмаңыз.
- Баланың сөздері мен мінез-құлқына бейжай қарамаңыз.

- ППҚЖ координаторына хабарлаңыз (психологке, әлеуметтік педагогке) немесе әкімшілікке.
- Соттамаңыз және сезімін кемсітпеңіз.

Уақытылы қолдау көп жағдайда өмірді сақтап қалуы мүмкін!

Сіз жалғыз емессіз. Көмек беруге дайын адамдар бар!

Буллинг анықталған кездегі әрекет ету алгоритмі

Буллинг (жәбірлеу) дегеніміз не? (№506 бұйрықтың 2-т. сәйкес)

Қорлау сипатындағы жүйелі (екі және одан көп) әрекеттер, құдалау және (немесе) қорқыту, оның ішінде қандай да бір әрекетті жасауға немесе жасаудан бас тартуға мәжбүрлеуге бағытталған әрекеттер, сол сияқты жария түрде немесе масс-медиа және (немесе) телекоммуникация желілері және (немесе) онлайн-платформалар пайдаланыла отырып жасалған дәл сол әрекеттер (кибербуллинг).

Буллинг анықталған жағдайда қолданылатын әрекет ету алгоритмі 21-кестеде берілген. Ол жүйелі түрде қайталанатын жәбірлеуді бір реттік жанжалдан ажыратуға мүмкіндік береді және әрекеттердің нақты реттілігін белгілейді: оқиғаларды тіркеуден және қатысушылармен әңгімелесуден бастап, қажет болған жағдайда сыртқы органдарды (жергілікті білім беру органы, полиция, КТІЖК) хабардар етуге дейінгі кезеңдерді қамтиды. Алгоритмді қолдану буллингті жай ғана тұрмыстық келіспеушілік немесе жанжал ретінде қарастырмауға, формалды татуластырумен шектеліп қалмауға және баланың қауіпсіздігін нақты қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, сынып ұжымындағы топтық нормаларды өзгертуге бағытталған жүйелі жұмысты ұйымдастыруға жағдай жасайды.

21-кесте. Буллинг белгілері

Буллинг құрбанының белгілері	Буллингті бастаушының (агрессордың) белгілері
• Мектепке барудан қашады, сабақтан жиі қалады • Тұйықталады, жиі жылайды, мазасыздық белгілерін көрсетеді • Себебін түсіндіре алмайтын көгерулер мен дене жарақаттары байқалады • Жеке заттары немесе ақшасы жоғалып кетеді • Мектеп туралы сөйлесуден бас тартады • Достары жоқ немесе қатарластарынан оқшау жүреді • Кибербуллинг белгілері: экран алдында жылайды, әлеуметтік желідегі аккаунттарын өшіреді немесе пайдаланудан бас тартады	• Құрдастарының арасында үстемдік жасауға тырысады • Тез ашуланады, агрессия белгілерін көрсетеді • Ережелерді мойындамайды, тәртіпті жиі бұзады • Зорлық-зомбылыққа оң көзқарас танытады • Өзі бақылауында ұстайтын «жақындары» немесе ықпалындағы топ болады • Өз әрекеті үшін жауапкершілікті мойындамайды, кінәні өзгелерге аударады

22-кесте. Буллинг анықталған кездегі әрекеттер алгоритмі

ӘРЕКЕТ ЕТУ КЕЗЕҢДЕРІ

1	АНЫҚТАУ ЖӘНЕ ТІРКЕУ Кім: Білім беру ұйымының кез келген қызметкері Мерзімі: Сол күні - дереу (кешіктірмей)	Әрекеттер: • Фактіні тіркеу (күні, нақты не болғаны, қатысушылар) • Өз бетінше «тергеу» жүргізбеу, мамансыз қатысушыларды ажыратпау • Дерету тәрбие ісі жөніндегі директор орынбасары мен педагог-психологке хабарлау • Баланы қорлау (буллинг) туралы ақпаратты есепке алу журналына тіркеу
2	АЛҒАШҚЫ АҚПАРАТ ЖИНАУ Кім: Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары Мерзімі: Ақпарат түскен күні	Әрекеттер: • Қатысушылар туралы бастапқы ақпаратты жинау: ТАӘ, тұрғылықты жері, оқу орнындағы мінездеме • Сынып жетекшісінен / куратордан жазбаша түсініктеме алу • Қатысушылардың заңды өкілдерінен жазбаша түсініктеме алу • Ақпаратты білім беру ұйымының басшысына беру
3	ҚАТЫСУШЫЛАРМЕН ӘҢГІМЕ ЖҮРГІЗУ Кім: Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары + педагог-психолог + сынып жетекшісі Мерзімі: Ақпарат түскеннен кейін 1 жұмыс күні ішінде	Әрекеттер: • Жәбірлеуге ұшыраған баламен жеке, қауіпсіз ортада әңгіме өткізу • Жәбірлеуді бастаған/ұйымдастырған оқушымен жеке әңгіме өткізу • Екі тараптың заңды өкілдерімен (ата-аналарымен) әңгіме өткізу • Қақтығысты бейбіт жолмен реттеу бойынша шаралар қабылдау • Медициналық көрсетілімдер болған жағдайда – зардап шеккен балаға медициналық көмек көрсетуге жәрдемдесу • Әңгіме нәтижелерін білім беру ұйымының басшысына/жетекшісіне тапсыру
4	ҰЙЫМ БАСШЫСЫН ЖӘНЕ БІЛІМ БЕРУ ОРГАНЫН ХАБАРДАР ЕТУ Кім: Білім беру ұйымының басшысы	Әрекеттер: • Білім беру ұйымының басшысы білім беру саласындағы жергілікті атқарушы органды (ЖАО) хабардар етеді • 1 жұмыс күні ішінде ЖАО ақпаратты тіркейді • 2 жұмыс күні ішінде ЖАО шешім қабылдайды: буллинг фактісін растау/растamaу

	Мерзімі: 1 жұмыс күні ішінде - білім басқармасының жергілікті атқарушы органына жолдау	• Буллинг фактісі расталған жағдайда ЖАО 1 жұмыс күні ішінде жоғары тұрған білім беру органын хабардар етеді • 2 күннен кешіктірмей — ЖАО шешімді және бала туралы деректерді білім беру ұйымына жолдайды • Қатарынан: ПО дереу жазбаша түрде хабардар етіледі
5	КОМЕК КӨРСЕТУ ЖӘНЕ ОҢАЛТУ Кім: Білім беру ұйымы (педагог-психолог, сынып жетекшісі, әкімшілік) Мерзімі: ЖАО-дан буллинг фактісін растау туралы шешім алғаннан кейін	Әрекеттер: • Жеке жұмыс жоспарын әзірлеу: жәбірленушіні әлеуметтік оңалту және буллингі бастаған оқушыны әлеуметтік бейімдеу шаралары • Екі тарапқа да психологиялық қолдау көрсету (№92 бұйрыққа сәйкес – ППҚЖ) • Буллингі бастаған оқушыны мектепшілік есепке қою және өзгерістерді тұрақты бақылау • Сынып ұжымымен алдын алу жұмысын жүргізу • Қажет болған жағдайда – заңды өкілдердің келісімімен медиаторды тарту • ЖАО мен білім беру ұйымы ПО-ын хабардар етеді (№506 бұйрықтың 15т.)
6	МОНИТОРИНГ ЖӘНЕ БАҚЫЛАУ Кім: Сынып жетекшісі + педагог-психолог + әкімшілік Мерзімі: Есепке қойылғаннан кейін 6 ай ішінде	Әрекеттер: • Буллингі бастаған оқушының мінез-құлқындағы өзгерістерге ай сайын мониторинг жүргізу • Жәбірленуші балаға ЖОЖ бойынша тұрақты қолдау көрсету • 6 ай ішінде оң өзгеріс болмаған жағдайда материалдарды КТЖК жолдау • КТЖК баланың құқықтарын қорғау шараларын жүзеге асырады, ұсынымдар береді • Қайталанған жағдайлар анықталған кезде — ПО мен ЖАО-ға дереу хабарлау

23-кесте. Ерекше жағдайлардағы қосымша іс-әрекеттер

ЕРЕКШЕ ЖАҒДАЙЛАР — ҚОСЫМША ІС-ШАРАЛАР

Жағдайлар	Не істеу керек?
Педагог тарапынан балаға қатысты зорлық-зомбылық жағдайы	Педагогикалық әдеп жөніндегі кеңесте қаралады (Үлгілік қағидалар — Білім және ғылым министрінің 11.05.2020 ж. №190 бұйрығы, тіркеу №20619). Сонымен қатар — ПО мен ЖАО-ға хабарлама жіберіледі.

Жәбірленуші медициналық көмекке жүгінді	Медициналық ұйым: денсаулық сақтау саласындағы есепке алу нысаны бойынша тіркейді (ҚР Денсаулық сақтау министрінің м.а. №ҚР ДСМ-175/2020 бұйрығы), медициналық тексеру жүргізіп, медициналық көмек көрсетеді. Дереву ЖАО мен ПО-ны хабардар етеді (14–15т. №506 бұйрық).
Зорлық-зомбылық фактісі (тек буллинг қана емес)	Қосымша: Бірлескен бұйрыққа №136-НҚ/212/62/386/261-НҚ сәйкес — ПО-ға, балалардың құқықтарын қорғау жөніндегі өңірлік уәкілетті органға және БҚЖӨУ хабарлау. Кейс-менеджер 1 жұмыс күні ішінде тағайындалады. ЖОЖ 5 түрлі көмекті қамти отырып әзірленеді.
ЖАО шешімімен келіспеу	Заңды өкілдер ӘРПК ҚР 91-баптың 5-тармағына сәйкес шағымданады (№506 бұйрықтың 11-тармағы)
Кибербуллинг	Скриншоттарды / сілтемелерді тіркеу. ПО-ны хабардар ету. Қалған барлық іс-әрекеттер — жалпы алгоритмге сәйкес жүзеге асырылады.

ҚОРЫТЫНДЫ МЕРЗІМДЕР КЕСТЕСІ

Мерзімі	Жауапты	Әрекеті
Сол күні	Білім беру ұйымының кез келген қызметкері	Фактіні тіркеу және тәрбие ісі жөніндегі директор орынбасарына хабарлау
Сол күні	Тәрбие ісі жөніндегі директор орынбасары	Алғашқы ақпаратты жинау, ұйым басшысына хабарлау
1 жұмыс күні ішінде	Орынбасар + педагог-психолог + сынып жетекшісі	Қатысушылармен және олардың заңды өкілдерімен әңгіме өткізу
1 жұмыс күні ішінде	Ұйым басшысы → ЖАО	Ақпаратты МИО-ға жолдау; қатарынан ПО-ға дереу хабарлау
1 жұмыс күні ішінде	ЖАО	Ақпаратты тіркеу
2 жұмыс күні ішінде	ЖАО	Шешім қабылдау: буллинг фактісін растау / растамау
1 жұмыс күні ішінде (танылған жағдайда)	ЖАО	Жоғары тұрған білім беру органын хабардар ету
2 күннен кешіктірмей (танылған жағдайда)	ЖАО	Шешім мен деректерді білім беру ұйымына жолдау
ЖАО шешімі алынғаннан кейін	Білім беру ұйымы	ЖОЖ әзірлеу, бұзушыны мектепшілік есепке қою

6 ай ішінде	Сынып жетекшісі + педагог-психолог	Бұзушының мінез-құлқына ай сайын мониторинг жүргізу
6 айдан кейін (нәтиже болмаса)	Білім беру ұйымы	Материалдарды КТІЖК -ға жолдау

16-кескін. Буллинг белгілері

БУЛЛИНГ БЕЛГІЛЕРІ

1. ҚАЙТАЛАНУЫ
Іс-әрекеттер бір рет ғана емес, қайта-қайта, жүйелі түрде жүзеге асады.

2. КҮШ ТЕҢ ЕМЕС
Бір адам немесе топ екінші адамға қарағанда көбірек күшке, билікке, ресурстарға немесе ықпалға ие.

3. ЗИЯН КЕЛТІРУ НИЕТИ
Іс-әрекеттер әдейі физикалық, психологиялық немесе әлеуметтік зиян келтіруге бағытталған.

Буллинг – бұл қақтығыс емес, жүйелі түрде жасалатын зорлық!

ЕСКЕРТУ

Күдік немесе буллинг фактісі анықталған жағдайда қалай әрекет ету керек

✓ НЕ ІСТЕУ КЕРЕК:

- ППҚЖ координаторына (психологқа, әлеуметтік педагогқа) хабарлаңыз.
- Зардап шеккен адамды қолданыз.
- Фактіні (күні, уақыты, қатысушылар) тіркеңіз.
- Ата-аналармен және мамандармен ынтымақтастықта болыңыз.

✗ НЕ ІСТЕМЕУ КЕРЕК:

- Жағдайды елеменіз.
- Жабірленушіні немесе өзгені кінәламаңыз.
- Оқиғаны жария етпеңіз.
- Зардап шеккен адамды кінәламаңыз.
- Қажетсіз ақпаратты таратпаңыз.

Балаға жасалған қатыгез қарым-қатынас (зорлық-зомбылық) белгілері анықталған кездегі әрекет ету алгоритмі

Балаға қатыгез қарым-қатынас (отбасындағы зорлық-зомбылық) белгілері анықталған жағдайда әрекет ету алгоритмі 24-кестеде берілген. Ол қатыгез қарым-қатынас белгілерін уақытылы анықтауға мүмкіндік береді (көрінетін жарақаттар, қараусыз қалған сыртқы келбет, баланың қорқынышы) және шұғыл әрекет ету тәртібін: тексеру актісін рәсімдеуден бастап қорғаншылық органдары мен полицияға дереу хабарлауға дейін көздейді.

24-кесте. Балаға қатыгез қарым-қатынас (зорлық-зомбылық) белгілері анықталған кезде әрекет ету

1-КЕЗЕҢ — АНЫҚТАУ	
Кім анықтайды (Қазиданың 3т.)	Зорлық-зомбылықтың / буллингтің белгілері (Қазиданың 7т.)

• Білім беру ұйымдары • Ішкі істер органдары • ПҚО, отбасын қолдау орталықтары • Мобильді топтар • «ІІІ» байланыс орталығы • Денсаулық сақтау ұйымдары • КІҚҚК, БҚЖӨУ, қорғанышылық және қамқоршылық органдары	• Дене жарақаттары (көгеру, сызат, жаралар) • Мінез-құлықтың күрт өзгеруі • Мазасыздық, депрессия белгілері • Әлеуметтік оқшаулану • Сабаққа жүйелі түрде келмеу
--	--

2-КЕЗЕҢ — АЛҒАШҚЫ ӘРЕКЕТ ЕТУ КЕЗЕҢІ

Білім беру ұйымының қызметкері (10-т.) — ДЕРЕУ

- Анықталған факт туралы білім беру ұйымының басшысына хабарлайды

Білім беру ұйымының басшысы (11-т.)

- ДЕРЕУ — ата-анасына немесе заңды өкілдеріне хабарлайды (егер бұл баланың мүдделеріне қайшы келмесе);
- ДЕРЕУ — жарақат белгілері болған жағдайда жедел медициналық жәрдем шақырады;
- 3 жұмыс күні ішінде — баланың құқықтарын қорғау жөнінде шаралар қабылдау үшін ақпаратты КТІҚҚК жолдайды.

3-КЕЗЕҢ — УӘКІЛЕТТІ ОРГАННЫҢ / ҚОРҒАНЫШЫЛЫҚ ЖӘНЕ ҚАМҚОРШЫЛЫҚ ОРГАНЫНЫҢ ӘРЕКЕТТЕРІ (12-т.)

Мерзімі	Әрекеттер
Дереу	• Ақпаратты ішкі істер органдарына, балалардың құқықтарын қорғау жөніндегі уәкілетті органға, БҚЖӨУ -ға жолдайды. • Баланың өмірі мен денсаулығына қауіп төнген жағдайда Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес шұғыл шаралар қабылдайды. • Ата-анасының қамқорлығынсыз қалған жағдайда баланы балалардың құқықтарын қорғау ұйымына орналастырады. • Мобильді топпен, БҚЖӨУ -мен және ПҚО бірлесіп оқиға орнына шығып, тұрғын үй-тұрмыстық жағдайын тексеру актісін жасайды.
1 сағат ішінде	• Уәкілетті орган / қорғанышылық және қамқоршылық органы ақпаратты Қазақстан Республикасының балалардың құқықтарын қорғау жөніндегі уәкілетті органына жолдайды. • БҚЖӨУ ақпаратты Бала құқықтары жөніндегі уәкілге (БҚУ) жібереді. • «ІІІ» байланыс орталығы ақпаратты орталық мемлекеттік органдарға, ЖАО, БҚУ-ге және БҚЖӨУ -ға жолдайды.

1 жұмыс күні ішінде	• Кәмелетке толмаған баланы сүйемелдеуге жауапты кейс-менеджерді тағайындайды. • Баланың жағдайына бастапқы бағалау жүргізеді (нысаны – Қағиданың 1-қосымшасы). • Мобильді топпен, БҚЖӨУ -мен және ПҚО бірлесіп оқиға орнына барады.
3 жұмыс күні ішінде	• Баланың құқықтарын қорғау және қалпына келтіру шараларын қабылдау үшін ақпаратты КТІҚЖЖ жолдайды. • Балаға психологиялық көмек көрсету үшін ақпаратты ПҚО жолдайды. • Отбасына қолдау көрсету үшін ақпаратты отбасын қолдау орталығына жолдайды.

ЭТАП 4 — ЖЕКЕ ОҢАЛТУ ЖОСПАРЫ (ЖОЖ)

Кейс-менеджер баланың жағдайына жүргізілген бастапқы бағалау нәтижелері негізінде Қағидаларға 2-қосымшада көзделген нысан бойынша жеке оңалту жоспарын (ЖОЖ) әзірлейді

Медициналы қ	Психология лық	Педагогикалы қ	Әлеуметтік	Құқықтық
тіркелген жерінде диагностикалау және емдеу клиникалық хаттамаларына сай (24т.)	ППҚЖ қағидаларына - №92 бұйрыққа сәйкес ПҚО үйлестіреді.	Кеңес беру, әлеуметтендіру, бейімдеу және түзетпе-дамыту сүйемелдеуі (26т.)	жеңілдіктер, жәрдемақылар, өтемақылар, алименттер және тиісті төлемдер алуға, тұрғын үй жағдайларын жақсартуға жәрдемдесу (27т.)	Кеңес беру, соттарда өкілдік ету, құжаттарды рәсімдеуге жәрдемдесу. (28т.)

5-КЕЗЕҢ — ВЕДОМСТВОЛАРАРАЛЫҚ СҮЙЕМЕЛДЕУ

КІҚЖЖ (29т.)	ПҚО + отбасын қолдау орталығы	БҚЖӨУ (30т.)
Ақпарат алған күннен бастап 10 жұмыс күні ішінде: • ҚР заңнамасына сәйкес баланың құқықтарын қорғау жөніндегі шараларды қабылдау • Баланың құқықтары мен заңды мүдделерін қалпына келтіру	ПҚО - балаларға психологиялық көмек • ЖОЖ-дің психологиялық бөлігін іске асыру Отбасы орталығы – ҚР Мәдениет министрлігінің №256-НҚ бұйрығына сәйкес • Отбасына кешенді және жан-жақты қолдау көрсету	ҚР Оқу-ағарту министрінің м.а. 19.06.2024 ж. №149 бұйрығына сәйкес: • Баланың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауды қамтамасыз ету • БҚУ-ге 1 сағат ішінде ақпарат беру

ӘРЕКЕТ ЕТУ МЕРЗІМДЕРІ БОЙЫНША ЖИНАҚТАУ КЕСТЕСІ	
МЕРЗІМІ	КІМ ЖӘНЕ НЕ ІСТЕЙДІ
Дереу	- ББҰ қызметкері → ұйым басшысына хабарлайды - ББҰ қызметкері → ата-аналарға хабарлайды, жедел жәрдем шақырады (дене жарақаттары болған жағдайда). - Уәкілетті орган / қамқоршылық органы → ІО, ҚР балалар құқықтарын қорғау уәкілетті органына, БҚЖӨУ - Өмірге қауіп төнген жағдайда/қамқорлық болмаған кезде — шұғыл қорғау шаралары
1 сағат ішінде	- Уәкілетті орган / қамқоршылық органы → ҚР балалар құқықтарын қорғау уәкілетті органына ақпарат жолдайды - БҚЖӨУ → БҚУ-ге хабарлайды «ІІІ» байланыс орталығы → орталық мемлекеттік органдарға, жергілікті атқарушы органдарға, БҚУ, БҚЖӨУ ақпарат береді
1 жұмыс күні ішінде	- Уәкілетті орган / қамқоршылық органы: кейс-менеджерді тағайындайды - Баланың жағдайына бастапқы бағалау жүргізіледі; мобильді топ, БҚЖӨУ, ПҚО
3 жұмыс күні ішінде	- ББҰ басшысы → КІҚҚК-на жолдайды - Уәкілетті орган → КІҚҚК-на; → ПҚО-на; → Отбасын қолдау орталығына жолдайды
10 жұмыс күні ішінде	- КІҚҚК – баланың құқықтарын қорғау және қалпына келтіру шараларын қабылдайды - ЖОЖ іске асыру — кейс-менеджер бойынша 5 көмек түрі

17-кескін. Балаға жасалған қатыгез қарым-қатынас (зорлық-зомбылық) белгілері

ОТБАСЫНДАҒЫ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚТЫҢ БЕЛГІЛЕРІ

- 1. ӘРТҮРЛІ ДӘРЕЖЕДЕГІ ДЕНЕ ЖАРАҚАТТАРЫ**
Көгеру, кесік, күйік және т.б.
- 2. СЫРТҚЫ КӨРІНІСТІҢ КЕНЕТЕН ӨЗГЕРУІ**
Киімнің ұзақ уақыт ластануы, жыртылуы, денеге сәйкес келмеуі.
- 3. ЖАСЫНА СӘЙКЕССІЗ ФИЗИКАЛЫҚ ДАМУ**
Салмақтың немесе бойдың сәйкес келмеуі, шаршаңқы көрінуі.
- 4. ҮЙДЕН ҚОРҚУ, ҮЙГЕ ҚАЙТПАУ**
Үйде болғысы келмеуі, үйден қашуы.
- 5. АГРЕССИВТІ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚ**
Ашу, ашушандық, қорқыныш, жабырқаулық, басқаларға қаталдық.
- 6. БАСҚАЛАРДЫҢ ҚАТЫСУЫНАН БАС ТARTU**
Көмек қабылдамауы, өз жағдайы туралы айтуға құлықсыз болуы.

МАҢЫЗДЫ: бір белгі – назар аударуға себеп. Бірнеше белгі – әрекет етуге негіз!

ЕСКЕРТУ
Отбасындағы зорлық-зомбылыққа күдік туындаса немесе фактісі анықталса қалай әрекет ету керек

НЕ ІСТЕУ КЕРЕК:

- Баламен сөйлесіп, оған қамқорлық жасаңыз және тыңдаңыз.
- ППҚЖ координаторына (психологқа, әлеуметтік педагогқа) хабарлаңыз.
- Фактілерді (күні, уақыты, қатысушылар, белгілері) жазыңыз.
- Баланың қауіпсіздігін қамтамасыз етіңіз.
- Ата-анамен және мамандармен бірлесіп жұмыс істеңіз.

ІСТЕМЕУ КЕРЕК:

- Ата-ананы немесе баланы кінәламаңыз.
- Толық құпиялылыққа уәде бермеңіз.
- Өзіңіз әрекет етіп, жеке тергеу жүргізбеңіз.
- Жағдайды немқұрайлы қалдырмаңыз.
- Фактісіз ақпаратты таратпаңыз.

БАЛА ҚОРҒАУ ҚҰҚЫҒЫНА ИЕ ЖӘНЕ ҚАУІПСІЗДІККЕ ИЕ!
Сіздің әрекетіңіз баланың өмірін өзгертуі мүмкін.

ҚҰПИЯЛЫЛЫҚ ЖӘНЕ ДЕРЕКТЕРДІ ҚОРҒАУ (33–34т.)

- Қатысушылардың дербес деректері жария етілмейді — ҚР «Дербес деректер және оларды қорғау туралы» Заңы
- Төмендегі мәліметтерді жариялауға тыйым салынады: ТАӘ, фотосурет, мекенжай, білім беру ұйымының атауы, бала мен отбасы туралы кез келген сәйкестендіруші ақпарат
- Мемлекеттік органдардың әрекеттеріне шағымдану – ҚР Әкімшілік рәсімдік-процестік кодексінің 91, 92-баптарына сәйкес

2.3 Ерекше білім беру қажеттіліктері (ЕБҚ) бар балалармен жұмыс алгоритмі

ЕБҚ бар балаларды сүйемелдеу жағдайларды неғұрлым егжей-тегжейлі пысықтауды талап етеді. Алгоритм жалпы қадамдарды қамтиды, бірақ ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалауға және арнайы жағдайлар жасауға басымдық береді (№92 бұйрықтың 13-тармағы).

25-кесте. ЕБҚ бар балалармен жұмыстың қадамдық алгоритмі

Қадам	Әрекет	Жауаптылар	Мерзім
1	ЕБҚ анықтау және бағалау - диагностика деректерін, педагогтердің бақылауларын, ПМПК қорытындыларын зерделеу. ЕБҚ бағалау Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау қағидалары мен бағдарламаларына сәйкес жүргізіледі. Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу картасын ресімдеу (3-қосымша)	Сынып жетекшісі, педагог-психолог, арнайы педагог	Қыркүйек / келген фактісі бойынша
2	ППҚЖ отырысы - сүйемелдеуге қою туралы шешім қабылдау, жауаптыларды тағайындау. Хаттамада тіркеу (5-қосымша)	ППҚЖ үйлестірушісі, ППҚЖ мүшелері	1-қадамнан кейін 5 жұмыс күні ішінде
3	Арнайы жағдайлар жасау - оқу бағдарламаларын бейімдеу, бағалау тәсілдерін өзгерту, арнайы оқулықтар мен оқу құралдарын таңдау, кедергісіз ортаны ұйымдастыру, кабинеттерді нормаларға сәйкес жабдықтау (№70 бұйрық).	Әкімшілік, пән мұғалімдері, арнайы педагогтер	Жеке сүйемелдеу бағдарламасын (ЖСБ) іске асыру басталғанға дейін
4	ЖСБ әзірлеу және бекіту - мақсаттарды, іс-шараларды	Педагог-психолог, арнайы педагог,	2-қадамнан кейін 2 апта ішінде

	тұжырымдау, жауапкершілікті бөлу, тиімділік критерийлерін анықтау. ЖСБ нысаны (П4-қосымша). Бағдарламаны білім беру ұйымының басшысы бекітеді.	әлеуметтік педагог; ББҰ басшысы бекітеді	
5	ЖСБ іске асыру - түзете -дамыту сабақтарын, консультацияларды өткізу, оқу процесін бейімдеу. Педагог-ассистенттің жеке сүйемелдеуі ПМПК ұсынымдары негізінде ППҚЖ шешімімен бір тоқсанға тағайындалады (одан әрі қажеттілік - ПМПК қорытындысы бойынша).	ЖСБ-да тағайындалған барлық жауаптылар	ЖСБ әрекет ететін барлық кезең (әдетте тоқсан, жартыжылдық, жыл)
6	Динамика мониторингі - аралық диагностика, ППҚЖ отырыстары (ұсынылатын мерзімділік - тоқсанына кемінде 1 рет). Оң динамика болмаған жағдайда - ЖСБ-ны түзету немесе қайта ПМПК-ға жолдау.	Үйлестіруші, педагог-психолог, арнайы педагог, сынып жетекшісі	Тоқсан сайын
7	ПМПК-мен өзара іс-қимыл - ілгерілеу болмаған кезде немесе жағдайларды қайта қарау үшін ПМПК-ға жолдау; ПМПК ұсынымдарын орындау.	Үйлестіруші, әлеуметтік педагог	Қажет болған жағдайда (әдетте жылына 1 рет)
8	Сүйемелдеуді аяқтау - ППҚЖ қорытынды отырысы: мақсаттарға қол жеткізілген жағдайда есептен шығару немесе ЖСБ-ны ұзарту, не сыртқы сүйемелдеуге ауыстыру туралы шешім.	Үйлестіруші, ППҚЖ мүшелері, БҰ басшысы	ЖСБ қолданылу мерзімі аяқталғаннан кейін

2.4 Қызмет тиімділігінің критерийлері

ППҚЖ қызметінің тиімділігін бағалау жартыжылдық (аралық) және оқу жылының (қорытынды) нәтижелері бойынша жүргізіледі. Сандық және сапалық көрсеткіштер пайдаланылады.

18-кескін. Тиімділіктің сандық көрсеткіштері

ППҚЖ қызметінің тиімділігінің сандық көрсеткіштері		
 Сандық көрсеткіш	 Жинақтау жиілігі	
 Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеумен қамтылған оқушылардың үлесі (жалпы санының %)		Жылына 2 рет
 Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың арнайы жағдайлармен қамтылу үлесі (%)		Жылына 1 рет
 Диагностикалық зерттеулердің саны (жаппай, тереңдетілген диагностика)		Тоқсан сайын
 Кеңес берулер саны (оқушыларға, педагогтарға, ата-аналарға)		Тоқсан сайын
 Коррекциялық-дамыту сабақтарының саны (сағат бойынша)		Тоқсан сайын
 Ағартушылық іс-шаралардың саны		Тоқсан сайын
 ППҚЖ отырыстарының саны		Тоқсан сайын
 Оң динамикаға қол жеткізген балалардың үлесі (%)		Жылына 1 рет

19-кескін. Тиімділіктің сапалық көрсеткіштері

Сапалық көрсеткіштер: ППҚЖ қызметінің тиімділігі		
 Сапалық көрсеткіш	 Қалай өлшенеді	 Жиілік
 ЕБҚ бар балалардың даму позитивті динамикасы	Бастапқы және қорытынды диагностика нәтижелерін салыстыру	Жылына 1 рет
 Ата-аналар мен педагогтердің қанағаттанушылығы ППҚЖ қолдау сапасымен	Сауалнама жүргізу (оң жауаптардың үлесі кемінде 80%)	Жылына 1 рет
 Буллингке байланысты қақтығыс жағдайларының, шағымдардың санының азаюы	Алдыңғы кезеңмен салыстыру	Жылына 2 рет (жартыжылдықта 1 рет)
 Суицидтік әрекет пен өз-өзіне зиян келтіру жағдайларының санының азаюы	Алдыңғы кезеңмен салыстыру (есеп беру деректері бойынша)	Жылына 1 рет
 Педагогтердің психологиялық-педагогикалық қузыреттілігінің деңгейінің артуы	Тестілеу, бақылау, КПК талдауы	Жылына 1 рет
 Қолдауды қажет ететін балалар уақтылы анықталуы	Белгілер пайда болғаннан кейін 1–2 ай ішінде анықталған балалардың үлесі	Жылына 2 рет (жартыжылдықта 1 рет)

Тиімділікті бағалау екі кезеңде жүргізіледі:

- **Аралық (қаңтар-ақпан)** — жартыжылдық бойынша жоспардың орындалуын талдау, екінші жартыжылдыққа жоспарды түзету.

- **Қорытынды (мамыр-маусым)** — барлық көрсеткіштерді талдау, қорытындылар мен ұсынымдарды қамтитын жылдық есеп (П10-қосымша).

ҚОРЫТЫНДЫ

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2025 жылғы 29 сәуірдегі №92 бұйрығымен көзделген психологиялық-педагогикалық қолдаудың біртұтас жүйесі мыналарға мүмкіндік береді:

1. Суицидтік қауіптерді, буллингті және зорлық-зомбылықты ерте диагностикалауды қоса алғанда, білім алушылардың оқуында, дамуында және әлеуметтенуінде кездесетін *қиындықтарды анықтауға жүйелі тәсілді қамтамасыз ету.*

2. Басшыдан бастап вахтер мен техникалық **қызметкерге** дейін *білім беру ұйымының барлық қызметкерлерін сүйемелдеу үдерісіне тарту,* бұл қолайсыздық туралы сигналды уақытылы алу ықтималдығын едәуір арттырады.

3. ППҚЖ мүшелері арасында *функциялар мен жауапкершілік аймақтарын нақты бөлу,* көмектің қайталануы мен **жүйесіз** көрсетілуін болдырмау.

4. Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалауды ескере отырып, ЕБҚ бар балалар мен «тәуекел тобының» балалары үшін *жеке сүйемелдеу бағдарламаларын (ЖСБ) жасау.*

5. ПМПК-мен, қорғаншылық органдарымен, КТІЖК-мен, психологиялық қолдау орталықтарымен *ведомствоаралық өзара іс-қимылды қамтамасыз ету,* бұл мектепшілік ресурстар жеткіліксіз болғанда көмекті кеңейтуге мүмкіндік береді.

Осы ұсынымдарда берілген алгоритмдерді сақтау және динамиканы тұрақты мониторингтеу дағдарыстық жағдайларға уақытылы әрекет етуге ғана емес, білім беру ортасында қауіпсіздік, құрмет және жауапты өзара іс-қимылдың тұрақты нормасын қалыптастыруға мүмкіндік береді

ҚОСЫМШАЛАР

1-ҚОСЫМША. Ата-аналардың психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуге келісімі

№92 бұйрықтың 11-тармағына сәйкес білім алушылармен психологиялық диагностика, консультация беру және тренингтер (топтық, жеке) тек *ата-аналардың немесе өзге де заңды өкілдердің жазбаша келісімімен жүргізіледі.*

Маңызды! Келісім оқу кезеңіне бір рет ресімделеді, бірақ ата-аналар оны кез келген уақытта кері қайтарып ала алады. Ата-аналар сүйемелдеуден бас тартқан жағдайда ППҚЖ жалпы **алдын алу** іс-шаралары шеңберінде жағдайды мониторингтеуді жалғастырады, бірақ белсенді диагностикалық және түзету іс-шаралары жүргізілмейді (баланың өмірі мен денсаулығына қауіп төнген жағдайларды қоспағанда - онда білім беру ұйымы заңнамаға сәйкес әрекет етеді).

1-форма. Ата-аналардың психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуге келісім бланкі

Ата-ананың немесе өзге де заңды өкілдің психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу жүргізуге келісімі

Мен

Ата-ананың немесе өзге де заңды өкілдің тегі, аты, әкесінің аты (бар болса)
өзімнің балам

(баланың тегі, аты, әкесінің аты (бар болса), сыныбы)
психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу жүргізуге келісім беремін

" _____ " _____ 20__ жыл Қолы _____

2-ҚОСЫМША. Педагогтің бақылау картасы

Ерекше назар аударуды талап ететін білім алушыларды (бейімделу қиындықтары, мінез-құлық және **эмоционалдық** бұзылыстар, қолайсыздық белгілері) алғашқы анықтауға арналған. Сынып жетекшісі немесе пән мұғалімі жылына 2 рет (қыркүйек, қаңтар) толтырады.

2-форма. Карта (сыныпқа/топқа толтырылады)

№	Білім алушының Т.А.Ә.	Белгілер (белгілеу)	Ескерту
1	Иманбай Иман	1. Сабақтардан жүйелі түрде қалу (иә/жоқ) 2. Үлгерімнің күрт төмендеуі (иә/жоқ) 3. Құрдастарымен қарым-қатынастан қашқақтайды (иә/жоқ) 4. Тұйық, жабырқау, жылауық (иә/жоқ) 5. Агрессия танытады, ашуланишақ (иә/жоқ) 6. Объективті себепсіз денсаулығына жиі шағымданады (иә/жоқ) 7. Көзге көрінетін жарақат іздері, көгерулер, сыдырылулар (иә/жоқ) 8. Ұқыпсыз сыртқы келбет, ауа райына сәйкес келмеуі (иә/жоқ) 9. Өмір сүргісі келмейтіні, өзінің қажетсіздігі туралы айту (иә/жоқ)	

ППҚЖ мамандарына жолдау критерийлері: 2 және одан көп белгінің болуы (немесе бір айқын белгі, мысалы, 9-тармақ).

3-ҚОСЫМША. Білім алушыны психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу картасы

ППҚЖ сүйемелдеуінде тұрған баланың (оның ішінде ЕБҚ бар) жеке есебін және динамикасын жүргізуге арналған. Жетекшілік ететін маман (педагог-психолог, әлеуметтік педагог, арнайы педагог) толтырады.

3-форма. Білім алушыны психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу картасы

Өріс	Мазмұны		
Білім алушының Т.А.Ә.			
Сынып/топ			
Туған күні			
Үй мекенжайы, телефон			
Ата-аналардың (заңды өкілдердің) Т.А.Ә.			
Отбасының әлеуметтік мәртебесі	(толық/толық емес, көпбалалы, аз қамтылған, қамқорлықтағы, тәуекел тобы)		
ПМПК қорытындысы (бар болса)	№, күні, ұсынымдар		
ППҚЖ сүйемелдеуіне қойылған күні			
Қою негіздері (қысқаша)			
Сүйемелдеу кезеңдері	Күні	Динамика, іс-шаралар	Жауапты
Алғашқы диагностика			
ЖСБ бекітілді (№, күні)			
Аралық бақылау (тоқсан)			
Аралық бақылау (жартыжылдық)			
Қорытынды диагностика			
Аяқтау/ұзарту туралы шешім			

4-ҚОСЫМША. Жеке сүйемелдеу бағдарламасы (ЖСБ)

Бұл ЕБҚ бар немесе ерекше назар аударуды талап ететін балаға көмек жоспарлаудың негізгі құжаты. Білім беру ұйымының басшысы бекітеді.

4-форма. ЖСБ

БЕКІТЕМІН

ББҰ басшысы _____

«__» _____ 20 ж.

ЖЕКЕ СҮЙЕМЕЛДЕУ БАҒДАРЛАМАСЫ

білім алушы _____ (Т.А.Ә.), ____ сынып/топ

1. ЖСБ әзірлеу негізі: (ППҚЖ-ның ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалауы / ПМПК-ның №__ қорытындысы, _____ күні).
2. _____ бастап _____ дейінгі кезеңге сүйемелдеудің мақсаты (тоқсан, жартыжылдық, жыл): қысқа, нақты.
3. Сүйемелдеу міндеттері: тізбелеу (5-тен артық емес).
4. Анықталған қиындықтар мен қажеттіліктер:
5. Іс-шаралар жоспары

Іс-шара	Жауапты	Мерзімділігі	Орындалуы туралы белгі
Логопедпен түзете-дамыту сабақтары			
Психологпен жеке жұмыс			
Ата-аналарға консультация			
Мұғалімнің оқу материалдарын бейімдеуі			

6. Тиімділік критерийлері (психологиялық жағдай, оқу қызметі, мінез-құлық және әлеуметтену, әлеуметтік-тұрмыстық сала).
7. Бағдарламаның қолданылу мерзімі: «__» _____ 20 ж. дейін

8. ЖСБ қорытындылары бойынша шешім (мерзім аяқталғаннан кейін толтырылады): (табысты аяқталды / ұзартылды / ПМПК-ға жолданды).
Қолтаңбалар: ППҚЖ үйлестірушісі, педагог-психолог, әлеуметтік педагог, арнайы педагог, сынып жетекшісі, ата-ана (танысты).

5-ҚОСЫМША. Жеке консультация хаттамасы

Алқалы органның шешімдерін тіркеуге арналған.

5-форма. ППҚЖ отырысы хаттамасының үлгі бланкі

«___» _____ 20__ ж. Психологиялық-педагогикалық
сүйемелдеу қызметі (ППҚЖ) отырысының
№__ ХАТТАМАСЫ

Қатысқандар: (үйлестіруші, ППҚЖ мүшелері, шақырылғандар -
сынып жетекшісі, ата-ана және т.б.)

Күн тәртібі:

1. 5-сынып оқушысы Иманбай Иманды диагностикалау нәтижелері
және сүйемелдеуге қою туралы.
2. ...

1-тармақ бойынша:

Тыңдалды: (Т.А.Ә., лауазымы) - мәнін баяндады.

Шешілді:

- Білім алушы И.Иманбайды сүйемелдеуге қою (негіздеме: ...).
- ЖСБ әзірлеуге жауапты етіп педагог-психолог Петрова А.А.
тағайындалсын.
- ЖСБ әзірлеу мерзімі - ... дейін
- ...

Қолдар: ППҚЖ үйлестірушісі, хатшы (егер сайланса) және т.б.

6-ҚОСЫМША. Түзете-дамыту сабақтарын есепке алу журналы

Педагог-психологтің, логопедтің, дефектологтің, педагог-ассистенттің жеке, кіші топтық және топтық сабақтарын тіркеуге арналған.

6-форма. Түзете-дамыту сабақтарын есепке алу журналы

Күні	Білім алушының Т.А.Ә. (немесе топ тізімі)	Сабақ нысаны (жеке/кіші топ/топ)	Ұзақтығы (мин)	Сабақ тақырыбы	Өткізілгені туралы белгі	Педагогтің қолы
------	---	----------------------------------	----------------	----------------	--------------------------	-----------------

7-ҚОСЫМША. ППҚЖ жылдық есебінің нысаны

Мақсаты: оқу жылындағы қызмет жұмысы туралы қорытынды құжат (басшыға ұсынылады, іс жүргізуде сақталады).

7-нысан. ППҚЖ жылдық есебінің бланкі

БЕКІТЕМІН

ББҰ басшысы _____

«___» _____ 20__ж.

**20__/20__ оқу жылындағы Психологиялық-педагогикалық
сүйемелдеу қызметінің (ППҚЖ) қызметі туралы
ЖЫЛДЫҚ ЕСЕП**

1. Білім алушылар контингенті:

- Барлық білім алушылар: _____
- Оның ішінде ЕБҚ бар балалар (ПМПК қорытындысы бойынша): _____
- Жыл бойы ППҚЖ сүйемелдеуінде болған балалар: _____ (оның ішінде ЕБҚ бар балалар - _____, «тәуекел тобының» балалары - _____)

2. Жұмыстың сандық көрсеткіштері:

- ППҚЖ отырыстары өткізілді: _____ (барлығы), оның ішінде шұғыл: _____
- Жеке сүйемелдеу бағдарламалары (ЖСБ) әзірленді: _____
- Диагностикалық тексерулер (білім алушылар саны): _____
- Консультациялар (барлығы): _____ (оның ішінде: білім алушылар - _____, ата-аналар - _____, педагогтер - _____)
- Түзете-дамыту сабақтары: (барлық сағат саны): _____
- Ағартушылық іс-шаралар (саны): педагогтер үшін - _____, ата-аналар үшін - _____, білім алушылар үшін - _____

- ПМПК-ға жолданды: _____ білім алушы
- Сыртқы құрылымдармен өзара іс-қимыл (қорғаншылық, КТІЖК, психологиялық қолдау орталығы және т.б.): _____ (жағдай)

3. Сапалық көрсеткіштер:

- Оң динамикамен есептен шығарылған балалардың үлесі: _____ %
- Ата-аналар сауалнамасының нәтижелері (қанағаттану): _____ % оң жауап
- Өткен жылмен салыстырғанда буллинг/зорлық-зомбылық фактілері бойынша өтініштер санының динамикасы: (____ %-ға ұлғаю/азаю)
- Басқа да маңызды нәтижелер (мысалы, жыл ішінде суицидке әрекет жасау жағдайларының болмауы және т.б.)

4. Жұмыстағы мәселелер мен қиындықтар:

5. Келесі оқу жылына арналған міндеттер мен жоспарлар:

Жасалған күні: _____

ППҚЖ үйлестірушісі _____ (қолы, Т.А.Ә.)

ППҚЖ мүшелері _____ (қолдары)